28 маусым – БАҚ қызметкерлері күні

ЗАҢ газеті

zangazet@mail.ru

№47 (3578) 27 маусым 2023

ZANMEDIA.KZ

Қоғамдық-саяси, құқықтық газет

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ҚАЛЫҢ ҚАЛАЙ, ҚАЗАҚ БАСЫЛЫМЫ?

Ұлттық құндылықтарды түгендеп, ұлт болашағына қатысты мәселелердің оң шешілуінде бұқаралық ақпарат құралдарының ықпалы зор. Содан болар, журналистерге қатысты қанша сын, ескертпе айтқанымен, басына іс түсіп, шарасыздықтан шаршағанда жұрт бәрімір көмекті журналистер қауымынан сұрайды. Ал сол қаламын қару еткен БАҚ өкілдерінің өз мәселесі де аз емес. Оның біразы «Қазақ» газетінің 110 жылдығына орай ұйымдастырылған басқосуда талқыға салынды.

(Соңы 3-бетте)

СӘТІ ТҮСКЕН СҰХБАТ

Мұрат САДУОВ, *Түркістан облысы Кәсіпкерлік палатасы Кентау қалалық филиалының директоры:*

«БИЗНЕСТІ ҚОРҒАУДАҒЫ ӘЛЕУЕТІМІЗ ЖОҒАРЫ»

– Мұрат Нұрәліұлы, әңгімені кәсіпкерлік палатасының тарихынан бастасақ. Ол қандай мақсатпен құрылған еді?

– Түркістан облысының Кәсіпкерлер палатасы – «Атамекен» ҚР Ұлттық кәсіпкерлер палатасының аумақтық бөлімшесі, «ҚР Ұлттық кәсіпкерлер палатасы туралы» заңға сәйкес 2013 жылғы 8 қазанда құрылған. Бизнес пен биліктің тиімді әріптестігі негізінде дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасау мақсатында кәсіпкерлік субъектілерін біріктіретін коммерциялық емес өзін-өзі басқаратын ұйым. Түркістан облысының Кәсіпкерлер палатасы қызметінің негізгі бағыттарына тоқталар болсақ, оқыту, кеңес беру, кәсіпкерлерді мемлекеттік қолдау шаралары, бизнесті жүргізу, заңнамалық талаптар мен жаңалықтар және тағы да басқа талаптар туралы хабардар ету. Екіншіден, кәсіпкерлерді құқықтық қорғау, әкімшілік кедергілерді анықтау, аудандар, өңірлер, республика бойынша бизнестің өзекті мәселелерін шешу. Сонымен қатар, отандық өндірістерді дамытуға және тауарлардағы, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердегі қазақстандық қамту үлесін арттыруға жәрдемдесу, бизнес-жобаларды және инвестициялық жобаларды сүйемелдеу. Түркістан облысының кәсіпорындарында сұранысқа ие мамандарды кәсіби даярлауға жәрдемдесу.

– Қазіргі таңда кәсіпкерлердің құқығы қалай қорғалады?

– Бизнесті мемлекеттік қолдаудағы маңызды оқиғалардың бірі – кәсіпкерлердің құқықтарын қорғау жөніндегі уәкіл лауазымының пайда болуымен байланысты. Кәсіпкерлердің мүдделерін қорғау үшін бизнес-омбудсмен институтын нығайту қажеттілігі туындағаны туралы Мемлекет басшысының «100 нақты қадам» жоспарында айтылған болатын. Қазақстан кәсіпкерлері өз құқықтарын біледі және ешкімге өзін басынуға жол бермейді. Егер Мемлекет басшысы кәсіпкерлерге қолдау көрсетпесе, түсіністік танытпаса, онда әрине, оларға әлі күнге дейін қиын болар еді. Шынымды айтсам, посткеңестік кеңістікте бизнесті қорғау саласында бізге тең келер ешкім жоқ. Бұл тәуелсіздіктің жемісі.

(Соңы 5-бетте)

МАСЫЛДЫҚ САНА

ГИПЕРҚАМҚОРЛЫҚҚА ҮЙРЕНГЕНДЕРДІҢ ӨМІРГЕ БЕЙІМДЕЛУІ ҚИЫН

«Асылдан асыл туады, жалқаудан масыл туады», – деген Майқы бидің сөзі бүгінгі қоғамдағы дертті дөп көрсетеді. «Еңбек етемін» деп ниеттенген кез келген азаматқа жұмыс табылады. Бірақ кей азаматтар адал жұмысты ар көріп, төсекте жатып, ішінен шыққан өз баласын өзгеге міндетсінетіні өтірік емес. Осы тұста шын мұқтаж жанның, масыл адамның пасық әрекетінің көлеңкесінде қалып кетуі де үлкен мәселе.

Мемлекет басшысы соңғы жолдауында «Еліміздің басты құндылығы – адам. Бұл – айқын нәрсе. Ұлт саулығы жақсы болса ғана, қоғам орнықты дамиды», – деуі, құр сөз емес. Бәсекеге қабілетті, экономикасы мықты дербес мемлекет қалыптастыруда әр азаматтың әрекеті елеулі рөл ойнайды.

Осы турасында әлеуметтанушылар «масыл» топтардың пайда болуына түрлі факторлар әсер ететінін жеткізді. Біріншісі интеллектуалды адамның әлі толық өсіп жетілмеуі. Бұл топқа бірінші ата-ана қамқорлығын қажетсінетін, әрине, балалар және сол қамқорлықтан шыға алмай қалған ересектер тобы кіреді. Яғни, отбасы, не жақындарының көмегімен ғана өмір сүріп үйреніп қалған жандар.

«Баланды аясаң, аяма» деген халық даналығы бекер айтылмаған. Гиперқамқорлыққа әбден еті үйренген жандар, өмірге бейімделуі әрине қиын. Сол себепті ата-анасына не мемлекетке масыл атанады. Екінші фактор, тоталитарлық жүйе кесірі. Тәуелсіз мемлекет атанғанымызға жарты ғасыр да толмағандықтан, жүйе ауысуына кей адамдар үйренісе алмады. Кеңес одағының «патернализмі» өз ізін қалдырып кетті.

Жаңа Қазақстан еңбек етемін деген әр өренді қолдап келеді, қолдай да береді. Бірақ қолдау ғана күтіп отыру, арманы асқақ адам үшін жат қылық. Шағын және орта бизнесті дөңгелетіп алып кетуге арналған жеңілдіктер мен арнайы бағдарламалардың мүмкіндіктерін пайдаланып, жемісін жеп отырғандар аз емес.

Шектеу тек біздің өз миымызда. 20 жастағы Ермек Назеркенің өмірлік жолы бұл тоқтамға дәлел. 2 жасынан арқа бұлшықет атрофиясы диагнозы қойылып, емі жоқ ауруы үшін есепке қойылған. Талай аурухана табалдырығын

тоздырып, шипа іздеген. Бірақ сонысына қарамай еңбектен қашпай, керісінше жұмыс жасап, қаражат тауып, тәуелсіз болуға әрекет еткен. Бүгінде SMM маманы. Контент жоспар мен мәтін, сценарийді толық өзі жазып, тек түсірілім кезінде сіңлісінен көмек қолын сұрайды. Бүгінде Назерке айына 500 мыңнан жоғары табыс тауып, өз қажеттіліктерін толық жауып, жақындарын түрлі сыйлықтарымен қуантып жүр.

Тағдыр сынағын еңсеріп, алдыға жылжуға күшті қайдан аласыз деген сауалға Назерке:

– «Мотивацияны өзімнен аламын. Өткен күндерімді қазіргі сәтіммен салыстырамын. Өліммен мың арпалысып жеңіп келем. Демек, өзге қиындықтарды да Алланың қалауымен еңсеремін. Мен үшін менің мәселелерімді біреу келіп шешіп беремейді, менің арман-мақсатым тек өзіме құнды. Әлде, қайғырып жылай бергеннен бірдеңе шыға ма? Әрине, жоқ. Өмірде көптеген кедергілер мен қиындықтар бар. Бірақ әр жолы біз салымыз суға кетіп, қолымнан ештеңе келмейді деп шағымдансақ, алға жылжуға күш пен мотивация іздемей жата берсек, мәселе шешіле ме? Өмір жалғыз, шешілмейтін проблема жоқ. Алға ұмтылу үшін сенім мен күш бар. Берілмеңіз, күшті болыңыз және өзіңізге сеніңіз. Бәрі болады, сіз тек әрекет етіңіз, – деп, жауап қатты.

Кейіпкеріміз дәрігер болуды армандаған екен. Бүгінде медицинаның дамуына байланысты, толық емделіп, аяққа тұруға мүмкіндік бар. Өзінің әлеуметтік желіде парақша ашып жүргізуінің себебін қоғамның мүмкіндігі шектеулі адамдарға мүсіркей қарауы дұрыс еместігін, ерекше жандарда тәуелсіз өмір сүре алатынын көрсеткісі келгендігімен түсіндіреді.

Масылдық – қоғамдағы ауыр кесел. Мұқтаж болып көмек сұрасаң да кейін оның өтемі болады. Ислам дінінде де 12 мүшесі сау адамның, бір күндік ішіп-жемі бар пенденің қол жайып, қайыр сұрауы дұрыс дүние еместігі жайлы айтылады. Өзіңнен өтірік мұқтаж жан жасау адамдықтың төменгі деңгейі, қоғамдық паразитизм. Құдай басқа шын мұқтаж болатын жайтты салмасын. Әрекеттің берекеті боларын Назерке сынды қайсар жандарымыз дәлелдеп жүр. Мемлекеттің көмегі шын мұқтаж жанның қолына тисін, өтірік мұқтаждық, масылдықтың да сұрауы болатынын естен шығармай жүрейік, ағайын.

Нұрбол ЖЫЛЫС

ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСТЫҚ СОТЫНА – 85 ЖЫЛ

БҰЛТАРТПАУ ШАРАСЫН ҚОЛДАНУ ТӘРТІБІ

Құқықтық сауатты жетілдіріп, құқықтық мәдениетті арттыру демократиялық қоғамда күн тәртібінен түспейтін өзекті мәселе. Осы мақсатта «күзетпен ұстау» түріндегі бұлтартпау шарасына аз-кем тоқталғанды жөн санап отырмыз.

М. ТҰРҒАНБАЕВ, Қызылорда қаласының мамандандырылған тергеу сотының төрағасы

Қылмыстық процесте айыпталушы, күдікті анықтаудан, алдын ала тергеуден немесе соттан жасырынады, не істі сотта объективті зерттеуге және талқылауға бөгет жасайды немесе қылмыстық әрекетпен шұғылдануды жалғастырады деп пайымдауға жеткілікті негіз болған кезде, айыпталушыға іс жүргізуде қолданылатын мәжбүрлеу шаралары заңда көзделген. Бұлтартпау шарасы ретінде күзетпен ұстау тек судьяның санкциясымен және басқа, қатаңдығы неғұрлым жеңіл бұлтартпау шараларын қолдану мүмкін болмаған кезде заңмен бес жылдан астам мерзімге бас бостандығынан айыру түріндегі жаза көзделген қылмысты жасады деген күдіктіге, айыпталушыға, сотталушыға қатысты ғана қолданылуы мүмкін.

Тергеу судьясы мұндай материалдар сотқа түскен соң сегіз сағаттан кешіктірмей прокурор, күдікті, айыпталушының және оның қорғаушысының қатысуымен қарайды. Сонымен қатар, қорғаушыны іс материалымен таныстырады. Сондай-ақ, сот отырысына заңды өкіл мен өкілдің де қатысуға құқылы екенін айта кеткен жөн. Тергеу судьясы бұлтартпау шарасын таңдау кезінде ескерілетін мән-жайларға қатысты іс материалдарын мұқият зерттеп, адамға қылмыс жасағаны туралы күдік келтірудің негізділігін тексереді, қажет болса қылмыстық істі алдыртады. Күдіктіге, айыпталушыға бір мезгілде екі және одан да көп бұлтартпау шараларын қолдануға болмайды.

Қылмыстық процесті жүргізетін орган қаулы шығарады, онда бұлтартпау шарасын қолданудың негізі қамтылады. Қаулының көшірмесі өзіне қатысты қаулы шығарылған адамға табыс етіледі және сонымен бір мезгілде оған Қылмыстық-процестік кодексте көзделген, бұлтартпау шарасын қолдану туралы шешімге шағым жасау тәртібі түсіндіріледі. Күзетпен ұстауға байланысты емес бұлтартпау шарасын қолданған кезде күдіктінің, айыпталушының, сотталушының тиісті мінез-құлқын қамтамасыз ету үшін оларға: сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адамға, прокурорға не сотқа олар белгілеген уақытта келу; қылмыстық процесті жүргізетін органның рұқсатынсыз тұрақты немесе уақытша тұрғылықты жерінен кетпеу; қылмыстық процесті жүргізетін адамды, прокурорды тұрғылықты жерінің, жұмыс орнының өзгергені туралы хабардар ету; белгілі бір адамдармен араласпау және белгілі бір жерлерге бармау; психикаға белсенді әсер ететін заттарды тұтынуға байланысты психикалық, мінез-құлықтық бұзылушылықтарынан (ауруларынан) емделу курсынан өту; электрондық бақылау құралдарын тағып жүру міндеттерінің бірі немесе бірнешеуі жүктелуі мүмкін. Күдікті, айыпталушы заңда көзделген шараларды бұзатын іс-әрекеттерді жасаған жағдайда оларға неғұрлым қатаң бұлтартпау шарасы қолданылады. «Күзетпен ұстау» түріндегі бұлтартпау шарасы қолданылған күдіктілер тергеу изоляторында ұсталады. Жалпы бұлтартпау шарасы бұл арнайы превентивті-ескерту амалы, қылмыстық өндірістің мүддесін қорғайтын институт.

ҚҰҚЫҚТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ ДӘЛЕЛДЕМЕНІҢ ОРНЫ

Конституциялық-қылмыстық құқықтық іс жүргізу институтында дәлелдемелерді бағалауға айрықша назар аударылады. Мұның заңдық көрінісі Конституциядан басталып қылмыстық заңнамаларда толық көрініс тапқан. Сонымен бірге, сот-құқықтық реформаларда да дәлелдеменің маңызы басты орынға қойылған. Айталық, соңғы жылдары тәжірибеге енгізілген қылмыстық процестегі үш буынды модельде де дәлелдемені алу, қолдану, тексеру мәселесі ұмыт қалмаған.

Самат ЖЕЛДЕРБАЕВ, Қармақшы ауандық сотының судьясы

Үш буынды модельде құқық қорғау органдары, прокуратура және соттың өкілеттігі мен жауапкершілік аймақтарын бөле отырып, дәлелдемені қолданудағы құзыреті дәйектелген. Соған орай, қылмысты анықтау және нақты деректерді жинау полиция құзырына болса, жиналған дәлелдемелерді құқықтық бағалау және айыптауды дайындау прокуратура құзырында. Ал дәлелдемелерге сүйене отырып істі мәні бойынша шешу – соттың жұмысы.

Сот шығарған үкімнің заңды, негізді болуы қылмыстық істер бойынша ұсынылған дәлелдемелердің маңызына көп байланысты. Осы ретте қылмыстық істің дұрыс шешілуі күдіктінің, айыпталушының, сотталушының, жәбірленушінің, куәнің, қорғауға құқығы бар куәнің айғақтарымен, сарапшының қорытындысымен, заттай дәлелдемелермен, іс жүргізу әрекеттерінің хаттамаларымен және өзге де құжаттар мен деректерге ғана негізделуі тиіс. Ал дәлелдемені қандай кезде судья заңды, негізді деп қабылдайды?

Қылмыстық процестік кодекстің 111-бабының бірінші бөлігіне сәйкес, дәлелдеме сот ісінде пайдаланылуы үшін қылмыстық процесті жүргізуші орган оны заңды жолмен алуы керек. Яғни, дәлелдеме іс жүргізу заңымен белгіленген тәртіппен алынуы, қылмыстық әрекеттің болғандығын немесе болмағандығын, күдіктінің, айыпталушының немесе сотталушының бұл әрекетті жасағандығын немесе жасамағандығын, олардың кінәлілігін не кінәлі емес екендігін, сондай-ақ, істі дұрыс шешу үшін маңызы бар өзге де мән-жайларды анықтау барысында негізделген заңды түрде алынған іс жүзіндегі деректер қылмыстық іс бойынша дәлелдемелер болып табылады.

Ал дәлелдеме күдіктінің, айыпталушының немесе сотталушының еркінен тыс, күшпен, алдаумен, зорлықпен, бопсалаумен алынған жағдайда судья Конституциялық-қылмыстық құқықтық іс жүргізу институтының талаптарын басшылыққа ала отырып дәлелдемелерді заңсыз деп табуға, тиісінше оны сот өндірісінде қолданбауға тиіс. Сондай-ақ, заңмен қарастырылмаған көздерден алынған іс жүзіндегі деректер дәлелдемелер ретінде танылмайды.

ҚР Конституциясында адам мен азамат құқығының бұзылмайтынына кепілдік берілген. Егер дәлелдеме Ата Заңның дәл осы бабына қайшы келсе және ҚПК-нің 112-бабында көрсетілген мән-жайлар анықталса дәлелдеме жарамсыз деп танылады.

Сот тараптар ұсынған дәлелдемелерді жан-жақты, толық және объективті зерттеуге және оларды заңға сәйкес бағалауға міндетті. Әрі дәлелдемелерді тараптар тағылған айып көлемінде ғана тексереді. Дәлелдемені қабылдау, бағалау, жарамсыз деп тану тек судьядан терең зерделеу пен біліктілікті талап етеді. Бұл жерде полиция мен қадағалаушы органның жауаптылығын да қаперден шығармауымыз керек. Өйткені, әр дәлелдеменің артында адам тағдыры тұр.

ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ

ТӘУЕЛСІЗ СОТ: КЕШЕ ЖӘНЕ БҮГІН

Гүлмира ИСКАКОВА, Қызылорда қаласы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған сотының судьясы

Қазақстандық соттың тәуелсіздігі мен әділ төрелігіне Конституцияда толық кепілдік берілген. Кез келген мемлекетте Конституция – ең жоғары заңдық күші бар құжат және ол республиканың бүкіл аумағында қолданылады. Бас құжатқа мемлекетіміздің барлық заңдары мен нормативтік құқықтық актілері қайшы келмеуі тиіс. Өйткені, олардың барлығы Конституциядан бастау алады.

Ата Заңның 75-бабында елдегі сот төрелігін тек сот қана жүзеге асыратыны нақты көрсетілген. Сот билігі мемлекет атынан жүзеге асырылады. Оның мәртебесінің жоғары болатыны да сондықтан. Соттар – азаматтардың құқығы мен бостандығын қорғаудың басты құралы. Барлық заңнамалардың мүлтіксіз орындалуын қадағалап, әділдік принциптерін жүзеге асырушылардың алдында қоғамның және азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін заңсыз қолсұғушылықтан қорғайтын орган – сот. Елдегі бар азаматтар заң алдында тең болғандықтан, оларға қатысты заңбұзушылық, қолсұғушылық орын алған жағдайда істің ақ-қарасын анықтап, заң бұзушыны жазалайтын да осы сот органы.

«Билік айту – оңай, біліп айту – қиын» дейді бабаларымыз. Бұл төрелік айтудың түпкі мәнін ғана емес, үлкен жауаптылығын да аңғартса керек. Яғни, әділ қазылық ету – әрбір судьяның басты міндеті. Сонымен бірге судья өзінің білімімен, парасат-пайымымен төреліктің туралығына тараптардың көзін жеткізуі маңызды.

Конституцияның 76-бабында «Сот шешімдерінің, үкімдері мен өзге де қаулыларының республиканың бүкіл аумағында міндетті күші болады», делінген. Бұл міндетті талап, әрбір азамат орындауы тиіс қағида. Ал, осындай биік талап үдесінен шығу үшін әрбір судья әділдіктің символы болуы тиіс.

Бүгінгі заман сот билігіне де, судьяларға да жаңа міндет, соны межелер жүктеп отыр. Себебі, әлемнің дамыған мемлекеттерінің қатарына қосылуды мұрат тұтқан еліміздің халықаралық қауымдастықтан лайықты орын алуы үшін заңдарымыздың ізгі болуымен бірге, сот биілігінің дүниежүзілік стандарттарға сай болуы маңызды. Сондықтан қазақстандық сотты әлемдік талаптарды ескере отырып дамытуға барша мүмкіндіктер қарастырылып отыр. Жаңа дәуір соттарының шынайы мәртебесін – судьялардың біліктілігі мен білімдарлығы, ар-ождан тазалығы мен абырой-беделі, іскерлігі мен адамгершілік бет-бейнесі айқындайды.

Судья сот төрелігін жүзеге асыру барысында ұдайы шиеленістер мен қайшылықтар алаңында тұрады. Бұл олардан мейлінше ұстамды, сабырлы, салиқалы, іскер де тапқыр, тез шешім қабылдай алатын, жоғары парасат иесі болуды талап етеді. Әділ сот билігін атқаруға құзыреттілік берілген кешегі өткен билер де, қазіргі судьялар да халықтың мұң-мұқтажын, талап-тілегі мен шағым-өтініштерін тыңдап, шындықты жақтап, өзі өмір сүрген қоғамның әділдік ұстанымына қызмет етіп келеді. Олардан кәсіби ерекшеліктеріне қарай заңдарды, елдің салт-дәстүрі мен жөн-жоралғыларын жақсы біліп қоймай, қоғам алдындағы жауапкершілігін терең сезініп, қабілетімен ғана емес, жеке басының қадір-қасиетімен де үлгі-өнеге көрсете білу талап етіледі.

Бүгінгі соттың ашықтығына еш күмән жоқ. Айыпталушыға сот шешімі немесе судьяның үкімі шыққанға дейінгі сот процесін қарапайым халық интернет немесе фейсбук желісі арқылы тікелей эфирден көріп отырады. Айыпталушы немесе куәгер қалай жауап берді, судья процесті қалай жүргізді – мұның бәрі ел назарында. Сондықтан да судьяның әділетсіз шешім шығарып, істі бұрмалауына ешқандай негіз жоқ. Мұнымен қоса, сот залындағы процестердің барлығы да дыбыс және бейнетаспаларға жазылады.

Сот беделін мемлекет беделінен бөліп қарай алмаймыз. Қазіргідей қаржылық-экономикалық дағдарыс кезінде қылмыстың түрленуі, сонымен бірге, өз құқығын қорғай алатын азаматтар қатарының артуы соттарға шағымданатын азаматтар санының көбеюіне түрткі болып отыр. Жаза басқандарды дұрыс жолға салып, заң бұзушылыққа саналы түрде барғандарға заң алдында қатаң жаза тағайындау соттың басты міндеті.

Соттың екі жақтың бірдей көңілінен шығатын қорытынды шығаруы көп жағдайда мүмкін емес. Тараптың бірі сот шешіміне разы болып жатса, екіншісі өз наразылығын білдіріп, кей жағдайда, Жоғарғы Сотқа дейін арызданып жатады. Осылардың барлығына қарамастан ақ пен қараның ара жігін ажыратып, «тура биде туған жоқ» қағидатын басшылыққа алып жұмыс жасағанда ғана әділсот төрелігін жүзеге асыруға болады.

АЗАМАТТЫҢ ӘРЕКЕТ ҚАБІЛЕТІН НЕГІЗСІЗ ШЕКТЕУГЕ ЖОЛ БЕРІЛМЕЙДІ

Нұрлан ТӨЛЕШ, Қызылорда қалалық сотының судьясы

Азаматтардың әрекет қабілеттілігін анықтау сот барысындағы маңызды шарттың бірі. Іс қарауда бұл маңызды басымдыққа ие. Әрекет қабілеттілігі тек келісімдер жасау және олар үшін жауап беру емес. Оның мазмұнын кең шеңберде түсінгеніміз жөн. Өйткені, азаматта әрекет қабілеттілігімен бірге өзі келтірген зиянды өтеу қажеттілігі де бір мезгілде пайда болады.

Заң тілімен айтқанда, азаматтың өзінің іс-қимылымен белгілі бір құқықтарға ие бола алуы және сол құқықтарды іске асыра алуы, белгілі бір міндеттерді атқару, алып жүре алу қабілеттілігі жинақталып келіп азаматтардың әрекет қабілеттілігін құрайды. Ал оған қандай да бір күмән туындаған жағдайда, азаматты қабілеті шектеулі немесе әрекетке қабілетсіз деп тану туралы істер сотта таразыланады. Осы ретте әрекет қабілеттілігін шектеудің екі түрі бар екенін ескерген жөн. Біріншісі – әрекет қабілеттілігін табиғи түрде шектеу болса; екінші түрі – әрекет қабілеттілігін сот орындарының шешімі негізінде шектеу.

Азаматтың толық әрекет қабілеттілігі кәмелеттік жасқа толғаннан кейін басталады. Осы жас ерекшелігін ескере отырып әрекетке қабілеттіліктің жартылай, толық емес, толық, шектелген деген түрі анықталады. Бұлай дәрежеленуі табиғи өлшеммен үндес. Мәселен алты жасқа дейінгі балалардың әрекет қабілеттілігі жоқ деп танылады. Сонымен бірге, жүйке ауруы немесе ақыл-есінің кемдігі салдарынан өз әрекеттерінің мәнін түсіне алмайтын немесе не істегенін білмейтін азаматты сот әрекет қабілеттілігі жоқ деп тануы мүмкін. Мұның барлығы азаматтың денсаулық жағдайына, медициналық көрсетілімдерге сәйкес сараланып, соған байланысты сот әрекетке қабілетсіз деп таныған адамға қорғаншылық белгіленеді.

Жартылай әрекет қабілеттілік 6-14 жасқа дейінгі балаларда болса, он төрт жастан он сегіз жасқа дейінгі кәмелетке толмағандардың әрекеті толық емес әрекет қабілеттілігі бар деп белгіленеді. Сондықтан да олар үшін мәмілелерді, егер заң құжаттарында өзгеше көзделмесе, олардың атынан ата-анасы, асырап алушылары немесе қорғаншылары жасайды. Он төрт жасқа дейінгі кәмелетке толмағандар өздерінің жасына лайықты, орындалатын тұрмыстық ұсақ мәмілелерді өз бетінше жасауға құқылы. Бұл жастағы азаматтар мәмілелерді ата-анасының, асырап алушыларының немесе қорғаншыларының келісімімен жасайды.

Азамат жүйке ауруының салдарынан немесе ақыл-есінің кемдігінен өз әрекетін түсінбесе немесе не істегенін білмесе мүдделі адамдардың арызы бойынша сот оның әрекет қабілеттілігі жоқ деп тануы мүмкін. Осыған байланысты оған қамқоршылық тағайындалады. Әрекет қабілеті шектеулі немесе әрекетке қабілетсіз деп тану туралы істер сондай-ақ, спирттік ішімдіктерге, есірткіге тәуелді азаматтарға қатысты қаралады. Себебі, ішімдік пен нашаға қол жеткізу үшін тәуелді азаматтар өз ісіне есеп бермейді, өзіне, отбасына зиянды келісім, мәмілелер жасауы мүмкін. Соған орай өзінің отбасын материалдық жағынан ауыр жағдайға ұшыратқан азаматтың әрекет қабілеттілігін сот Азаматтық іс жүргізу кодексінде белгіленген тәртіп бойынша шектеуі мүмкін. Егер жоғарыда көрсетілген азамат спирт ішімдіктеріне немесе есірткі заттарға құмарлығын тоқтатса, онда сот оның әрекет қабілеттілігіне қойылған шектеудің күшін жояды.

Дегенмен, осы жерде қарапайым халық назарына мынаны салған дұрыс. Құқықтық, зайырлы мемлекетте ешкімді нақты себепсіз құқық қабілеттілігі мен әрекет қабілеттілігінен айыруға және оларды шектеуге жол берілмейді. Мұның барлығы заң құжаттарында көзделген ретпен, тәртіп бойынша жүзеге асады. Сот мұндай шешімді қабылдамастан бұрын көрсетілген негіздерді егжей-тегжейлі тексеріп, медициналық сараптама тағайындайды. Медицина мекемелері берген қорытынды анықтама да азаматты әрекет қабілеттілігі жоқ деп тануға бірден-бір негіз бола алмайды. Мұндай шешімді тек сот қана қабылдауы мүмкін.

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ҚАЛЫҢ ҚАЛАЙ, ҚАЗАҚ БАСЫЛЫМЫ?

(Соңы. Басы 1-бетте)

Мазмұнды шараға «Қазақ медиа қауымдастығы» мұрындық болды. Қазақ баспасөзі мен ақпараттық сайт өкілдері жиналған дөңгелек үстелде тарихшы-ғалым Светлана Смағұлова «Қазақ» газетінің тарихы, басылымды шығарған Алаш арыстарының еңбегі, қоғамды ояту үшін көтерілген маңызды тақырыптар туралы сөз қозғады. «Біріншіден, газетті үнемі бақылауда ұстаса да, сол кездің өзінде бейресми, үкіметтің әкімшілдік, әміршілдігіне бас ұрмады. Екіншіден, басылым қазақтың зиялы қауымын, бас көтерер азаматтарын біріктіріп, жұмылдыра білді. Үшіншіден, ұлттық мүдде жолында қызмет етіп, халықтың мұңмұқтажын көтере білді», – деді тарихшы.

Жиында сөз алған «Алаш айнасы» сайтының редакторы Серік Жанболат ақпараттық қауіпсіздіктің ескерілмей келе жатқанына, дүңгіршектердегі қазақ басылымдарының орнын ресейлік басылымдардың жаулап алғанына ренішін білдірді. Расында, сауда орындары мен дүңгіршектерде тек ресейлік басылымдар сатылымда. Ал олар өзге елдің мүддесін қозғап, өзге елдің саясатын дәріптейді. Осының өзі біздің ақпараттық қауіпсіздікке көңіл бөлмеуіміздің нақты дәлелі.

«Қазақ газеттері» ЖШС бас директорының орынбасары Думан Анаш «Қазақ басылымдарының жағдайы мәз емес. Жазылу мәселесін айтып келеміз. Басылымды шығаратын баспахана қызметі, жеткізу құны қымбаттап кетті. Бірақ басылымға жазылу құны өзгерген жоқ. Сонда да жазылатындар кем», – десе, «Қазақстан дәуірі» газетінің бас редакторы Ертай Айғалиұлы: «Газет – рухани құндылық. Алайда, қазір мәжбүрлеп жаздыруға болмайды дегенді сылтау етіп, ешбір құзырлы орын газетке жазылмайтын болды. Ең болмаса, республикадағы барлық кітапхана, мектеп кітапханаларына газеттерді жаздыратын болса, бізге үлкен көмек еді» деген ойын ортаға салды.

«Қала мен дала» газетінің редакторы Думан Бықай «Қазіргі оқырман қазақ басылымына ақша шығарып, жыл бойы мазмұнды дүние оқығаннан, 90 мыңға коучтардың сабағына қатысқанды тәуір көреді» деп өзекті мәселенің шетін шығарса, «Жас алаш» газетінің редакторы Алмас Нүсіп: «Егер басылымға деген көзқарас өзгермесе, журналистерге көшеге шығудан басқа амал қалмайды. Алғашқы газеттерді журналистер көшеде айғайлап жүріп жарнамалап сатқан ғой. Бәлкім, бізге де осы әдіске қайта оралу керек шығар» деп әріптестерге ой тастады.

Жиынды ұйымдастырып, жүргізген белгілі журналист Өміржан Әбдіхалық қазақ журналистикасын көтеруге қатысты пікірлерді қорытып, орынды ұсыныстарды Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің назарына ұсынатындарын жеткізді.

Иә, қазақ басылымдары бетпе-бет келіп отырған мәселелерді қазақ журналистерінен артық ешкім білмейді. «Қазақ» газетінің 110 жылдығына орай өткен басқосуда оның бірқатары айтылды. Енді осы түйткілдер талқы тақырыбына ғана тұздық болмай, тезірек шешімін тапса нұр үстіне нұр.

Айнұр СЕМБАЕВА,
«Заң газеті»

ЗАҢ ЖӘНЕ ЗАМАН

Республикамызда жалған ақпарат таратқаны үшін жауапкершілік заңнамалық түрде күшейтілуде. Жалпы, Қазақстан заңнамасында жалған ақпарат таратқаны үшін жауапкершілік бұрыннан бар. Бірақ бұған дейін тек біле тұра айтылған өтірік үшін жаза қарастырылған еді. Алайда өтірік ұғымының өзі әдейі, қасақана айту дегенді білдіреді. Әдейілеп айтылмаған жалған сөз тек қате, дұрыс емес ақпарат болып есептелетін. Бұл жағдайда ӘҚБтК-нің 456-1-бабының 2-бөлігі бойынша әкімшілік жауапкершілікке немесе ҚР ҚК 274-бабы бойынша қылмыстық жауапкершілікке тарту қарастырылған болатын.

ЖАЛҒАН АҚПАРАТ ҮШІН ЖАУАПКЕРШІЛІК КҮШЕЙДІ

Енді жағдай өзгерді: ӘҚБтК-нің 456-1-бабының 2-бөлігі алынып тасталды. Соған орай, егер блогер қателесіп ақпарат таратса, бұл жалған ақпарат үшін құзыретті органдар оны жауапқа тартуға міндетті. Заң бойынша ешқандай ескерту жасалмай, бірден 345 мың теңгеге дейін, кем дегенде 20 АЕК көлемінде айыппұл салынады.

14 маусымда Мәжіліс депутаттары қабылдаған «Онлайн-платформалар және онлайн-жарнама туралы» заңға көз салсақ, бұл құқықтық құжат осы жылдың сәуір айында жасалды, 5 мамырда әзірленді. 6 мамырда заң жобалау қызметі мәселелері жөніндегі ведомствоаралық комиссияның отырысында мақұлданды, содан кейін Парламентке жіберілді. Бұл заңмен қатар «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері бойынша толықтырулар енгізу туралы» заңның да қатар жүретінін айта кеткен жөн. Ол заң нормаларын бұзғаны үшін жауапкершілікті әкімшілендіру үшін қажет.

Министрлік жанындағы Талдау және ақпарат орталығының мәліметіне сәйкес, 2022 жылғы ақпараттық кеңістікті мониторингілеу барысында жалған ақпаратты таратуға байланысты 278 бұзушылық анықталған. Оның 247-сі әлеуметтік желілерде, атап айтсақ, Facebook-те – 83, Instagram-да – 74, Telegram-да – 56, TikTok-та – 7, Youtube арнасында – 27 жалған ақпарат таратылды. Қалған 31 ақпарат интернет-ресурстарға тиесілі. Нәтижесінде Ішкі істер министрлігіне жалған ақпарат таратудың 195 жағдайына қатысты хабарлама жолданды. Жалған ақпараттың таралу фактісі қанатын кеңге жая бастағанын ескере отырып, мемлекет жалған ақпарат таратқаны үшін, егер бұл әрекеттерде қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгісі болмаса, айыппұл түріндегі әкімшілік жаза белгілеуді орынды деп тапты.

ӘҚБтК-ге «Жалған ақпаратты орналастыру, тарату» деп аталатын 456-2-бап енгізіледі. Осы бапқа сәйкес, жалған ақпаратты БАҚ-та, ақпарат иесінің интернет-ресурсында, ашық деректердің интернет-порталында немесе ел заңнамасында көзделген өзге тәсілмен орналастыру, тарату 20 АЕК-тен 220 АЕК-ке дейін айыппұл салуға әкеп соғады. Әлеуетті айыппұл төлеушілер қатарына лауазымды тұлғалар, коммерциялық емес ұйымдар, шағын, орта және ірі кәсіпкерлік субъектілері, сондай-ақ, баптың арнайы 5-тармағымен енгізілген блогерлер жатқызылады. Аталған тармақта: «Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, инфлюенсерлер (блогерлер) жасаған әрекеттер шағын кәсіпкерлік субъектілеріне 40, орта кәсіпкерлік субъектілеріне 80, ірі кәсіпкерлік субъектілеріне 100 АЕК мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады» деп көрсетілген. Бұл ретте заңда инфлюенсер (блогер) деген ұғымға түсінік берілген. Яғни, ол – кәсіпкерлік қызмет мақсатында адамдардың белгісіз тобына бағытталған ақпаратты онлайн-платформаларда жариялайтын онлайн-платформаны пайдаланушы.

Бүгінде заңға енгізілген өзгерістер Конституцияның 61-бабының 4-тармағына сәйкес, Парламенттің жоғары палатасына жіберіліп, Сенатта қаралуда.

Айгүл АХМЕТОВА,
«Заң газеті»

ТҮЙТКІЛ

САНАНЫ УЛАУДЫҢ ЗАРДАБЫ АУЫР

Бүгінде «Кім ақпаратты игерсе, сол әлемді билейді» деген сөзді жиі естиміз. Ол, рас! Өйткені ақпарат ағыны толастамайтын қазіргідей заманда ақпараттық технологияның дәурені жүріп тұр. Салдарынан ақпарат айдынында не көп, еркін жүрген жалған, шындыққа жанаспайтын, жаңсақ ақпарлар өте көп. Ал қарапайым оқырман ақпараттың ақ-қарасын ажыратып алмай, кез келген хабарға сенуде. Тіпті, ақпараттардың жалған немесе ақиқат екеніне көз жеткізіп жатқандары да шамалы. Бірақ таяқтың екі ұшы бар демекші, аудитория біз не ұсынсақ соны көріп, оқып жатыр. Ендеше, жалған ақпаратқа және халықтың бұқаралық санасын манипуляциялауға қарсы қандай шаралар қолданылуда? Жалған ақпаратқа қалай тосқауыл қоямыз?

Сіз не дейсіз?

Зейнеш ЕЛШІБАЕВА,
Алматы қаласы, Алатау аудандық прокуратурасының бөлім прокуроры:

– Жалған ақпарат тарату – бұл қылмыс. Қазіргі таңда саяси оқиғалардың немесе төтенше жағдайлар, өрт, апат жағдайларында (мәселен, жақында орын алған Абай облысындағы жағдай) әлеуметтік желілер арқылы елді дүрліктіріп, арандату мақсатында қасақана жалған ақпаратты таратушылардың саны көбейді. Ал ақпараттың жалған немесе шынайы екеніне көз жеткізе бермейтін ақпарат тұтынушылары көбіне фейк ақпараттың таралуына себепкер болып жатады. Қоғамда жалған ақпарат тарауының негізі себептерінің бірі – халықтың құқықтық сауатсыздығы. Себебі, көп жағдайда ақпарат тұтынушылардың басым бөлігі өз құқықтары мен міндеттерін, өз мүдделерін заңгердің көмегінсіз өз бетінше қорғай алуға қауқарсыз және қажетті желілерден пайдалы ақпарат ала алмайды. Тіпті, жалған ақпарат таратудың өзі қылмыс екенін, ол үшін арнайы заң қарастырылғанын да біле бермейді. Жалған ақпарат тарату арқылы қоғамда резонанс туындап, азаматтардың ар-намысы, беделіне, қадір-қасиетіне қандай да бір зиян келтірілген жағдайда бұл әрекет немесе әрекетсіздік қылмыс деп танылып, Қылмыстық кодекстің 174, 273, 274, 439, 456-баптарымен сараланады.

Бүгінде тұтас қоғамды жаулаудың тиімді тәсілдерінің бірі – әлеуметтік желі болып отыр. Әлеуметтік желінің соншалықты үлкен қозғаушы күшке айналуы, қазіргі уақытта қоғамды, жастарды тәрбиелеудің негізгі құралына айналды. Бұл қарусыз майданның артында халықаралық тыныштықты бұзушы, арандатушылар тұр, ал арандатушылар әлемнің түкпір-түкпірінде отырып-ақ, фейк аккаунтпен тіркеліп, мемлекеттің тұрақтылығына, тыныштығына едәуір нұқсан келтіруде. Мәселен кешегі қаңтар оқиғасы кезінде де ақпарат саласында қарусыз соғыс жүрді. Арандатушылар ақпаратты бұрмалап, жарыса таратты. Осы тұста құқықтық сауатсыз жандар арандатушылар ықпалына көніп, жалған ақпараттың тарауына себепкер болды.

Одан бөлек, танымал жандар, блогерлер кейде рейтинг қуалап немесе ақысы төленетін өнімдерді жарнамалап, шындыққа жанаспайтын ақпаратпен жұрттың санасын жаулауда. Одан кейінгі мәселе, телеэкраннан берілетін ұлттық танымдық бағдарламалар жабылып, орнына арзанқол бағдарламалар беріле бастады. Бұл халықтың санасын улаудың, идеологиясын құртудың ең төте жолы. Кейбір журналист, блогерлер білікті сынау арқылы қолдан қаһарман жасауды әбден меңгерген. Халық – алып күш, ал, журналистер тікелей халықпен байланыс орнатып, тасымалдаушы болғандықтан, өз кәсібіне адал, білікті, заңды тұрғыда сауатты болса, ақпаратты жылдам тарату емес, тексеріп алу маңызды екенін ұғынса деймін.

Ақбота ЕРБОЛҚЫЗЫ,
«Заң газеті»

КӨКЕЙКЕСТІ

ҚАРЖЫ ПИРАМИДАСЫНА СЕНЕТІНДЕР КӨП

Қанша жерден қаржы пирамидаларының залалы әшкере болып, оны құрушылар істі болып жатса да алданатындар азаймай тұр. Елімізде жыл басынан бері 22 қаржы пирамидасы анықталып, кибербақылау жүйесінде пирамидаға қатысты 4 мыңға жуық сайт пен аккаунт бұғатталған. Бұл туралы Қаржылық мониторинг агенттігінің өкілдері хабарлады. Бүгінде қадағалаушы орындар халықты қаржы пирамидаларынан қорғау жұмысын барынша жетілдіруде.

Бүгінгі күні әрекетінде қаржы пирамидасының белгілері бар, сот үкімі шыққан ұйымдардың тізімі Қаржылық мониторинг агенттігінің арнайы сайтында жарияланған. Демек, өз қаржысын инвестициялауды көздеген немесе өзін қызықтырған қандай да бір ұйымға ақша салмас бұрын кез келген адам ұйымның қаншалықты заңды жұмыс істейтінін арнайы сайттан тексеріп көре алады. Осыған дейін бұл қызмет Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің реестрі арқылы мүмкін болса, енді барынша халыққа оңайлатылып, бұл қызметке тез қол жеткізуге, сайттағы тізімнен де оңай тауып алуына мүмкіндік беріліп отыр.

ҚР Қаржылық мониторинг агенттігінің ресми өкілі Әлібек Әбділов: «Қаражатты инвестициялау кезінде азаматтар белгілі бір компанияда қаржы пирамида белгілерінің бар-жоғын тексеру үшін Қаржылық мониторинг агенттігінің телеграмм ботын да пайдалана алады» дейді. Демек, қаржы пирамидаларына алданғысы келмейтіндер Қаржылық мониторинг агенттігінің телеграмм боты арқылы да оңай жолмен қаржысын кімге сеніп тапсыруға болатынын анықтай алады. Азаматтар тек ізденіп, шынайы, сенімді қаржы ұйымы мен алаяқтарды ажыратуға ынта танытса болғаны. Деректер ашық ақпарат көздерінде оңай қолжетімді болып отыр.

Атап өтер жайт, елімізде қаржы ұйымдарының тым көбейіп кеткені соншалық, ел Президенті өз жолдауында қаржы пирамидаларына қарсы кешенді шаралар әзірлеуді міндеттеген болатын. Президент тапсырмасына орай берілген міндеттеменің барлығы жүзеге асып, қаржы пирамидаларының жолын кесуге ықпалын тигізеді деген үміт зор!

Жүзеге асырылған жұмыстардың ел кәдесіне асып жатқанын да көріп отырмыз. Мәселен, жыл басынан бері сайттағы қаржылық ұйымдарға сұраныс жасау қызметіне 3 511 өтініш түскен. Бұл қаржылық сауаты мол, ақ пен қараны ажырата алатын азаматтар санының артқанын көрсетеді. Сондай-ақ, Қаржылық мониторинг агенттігінің төрағасы Жанат Элимановтың Мемлекет басшысына берген есебіне сенсек, елімізде жыл басынан бері 25 қаржы пирамидасы жойылып, жәбірленушілердің 8,3 млрд теңге шығыны өтелген. Яғни құқық қорғау орындары тарапынан алданған халқымыздың құқығы да қорғалып келеді.

Бірақ бұл тұрғыда халықтың да жауапкершілігін арттыру парыз. Мамандардың пікірі осыған саяды. Экономист Жанұзақ Әкім: «Халық оңай ақшаға құнығып алған. Кейде арты күмәнді екенін біле тұра санаулы күнде ақшасын еселеп қайтарамыз дегендердің әрекетіне сенгісі келіп тұрады. Ал сол қаржысына кәсіп ашып, өз еңбегімен өз қаржысын көбейтуге құлқы жоқ. Сондықтан қаржы пирамидаларының жолын кесу мақсатында атқарылып жатқан жұмыстарға ризамын, дегенмен халықтың да қаржылық сауатын көтеруіміз керек» дейді.

Еркенұр ҚОНЫСБАЙ

ОРАЙЫ КЕЛГЕН ӘҢГІМЕ

Ләззат БИСЕНОВА,
Ақтөбе облыстық мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотының төрағасы:

«МАҚСАТЫМЫЗ – ӘКІМШІЛІК ӘДІЛЕТТІҢ ТҰҒЫРЫН НЫҚ ОРНАТУ»

– Өзіңіз басқарып отырған әкімшілік соттың бүгінгі тыныс-тіршілігі қалай?

– Көпшілігіңізге белгілі 2021 жылдың 1 шілдесінен бастап Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекс күшіне еніп, жарияқұқықтық дауларды қарайтын жаңа әкімшілік соттар ашылды. Биыл шілде айында жаңа кодекс аясында біздің де жұмыс жасай бастағанымызға екі жыл толады.

Бұл соттың ерекшелігі, мұнда жауапкер тек әкімшілік, мемлекеттік орган немесе лауазымды тұлға болып табылады. Егер азамат әкімшілік органның, лауазымды тұлғаның өзіне ауыртпалық түсіретін актісімен немесе іс-әрекетімен және оның әрекетсіздігімен келіспесе, осы әкімшілік сотқа жүгіне алады.

Сот ісін жүргізудің мүлдем жаңа түрі болғандықтан, алғашқы жылы соттылыққа қатысты, одан өзге де сұрақтар туындаған еді. Қазіргі уақытта әкімшілік істер бойынша бірізді сот практикасы қалыптасты деп сеніммен айта аламын.

Әкімшілік сотта қазіргі уақытта 8 судья сот төрелігін іске асырады. Олар тәжірибелі, білікті, өз ісінің майталмандары.

Біздің басты міндет – халықтың сот жүйесіне деген сенімін одан әрі арттыру, жаңа кодекстің әлеуетін толық пайдаланып, әкімшілік әділеттің тұғырын нық орнату.

– Әкімшілік әділеттің қоғамға, қарапайым халыққа тиімді тұсы қандай?

– Әкімшілік әділеттің халыққа берер пайдасы көп, себебі, Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің әрбір нормасы азаматтардың құқықтарын толық және жан-жақты қорғауға бағытталған. Мысалы, кодексте әкімшілік сот ісін жүргізу соттың белсенді рөлі негізінде жүзеге асырылады деп көрсетілген. Белсенді рөл атқара отырып, судья сотқа қатысушылардың түсініктемелерімен, олар ұсынған дәлелдемелермен шектеліп қана қоймай, әкімшілік істі дұрыс шешу үшін маңызы бар барлық нақты мән-жайды жан-жақты, толық және объективті түрде зерттейді және өз бастамасы бойынша қосымша дәлелдемелерді жинай алады. Азамат сотқа құқықтары мен заңды мүдделері бұзылғандықтан жүгінеді, алайда заң нормаларын толық меңгермегендіктен талапты нақты қоймауы, іске тиісті жауапкерді тартпауы мүмкін. Мұндай жағдайда судья азаматқа құқықтық көмек көрсете алады және судьяның бұл өкілеттігі осы жаңа заң нормаларымен бекітілген.

Сонымен қатар, судья әкімшілік істің нақты және заңды тұстарына жататын құқықтық негіздемелер бойынша өзінің алдын ала құқықтық пікірін айта алады. Осы норманы қолдану барысында, сот әкімшілік процеске қатысушыларға даулы қатынастарды реттейтін заң нормаларын түсіндіре алады және бұл өз кезегінде тараптарды татуластыруда өте маңызды рөл атқаратынын көрсетіп отыр. Сөз кезегінде айта кетейін, бұрын мемлекеттік органдардың талап қоюшылармен бітімгершілікке келуге заң тұрғысынан құқықтары болмаған еді, қазір жаңа кодекс билік органдарына дауды азаматтармен татуласу арқылы шешуге толық мүмкіндік беріп отыр.

– Қазір қандай сипаттағы әкімшілік істер көбейді, қандай істердің көрсеткіші төмендеді?

– 2022 жылғы 6 айда сотқа келіп түскен істердің басым көпшілігі сот орындаушыларының әрекетін (әрекетсіздігін) даулау, салық даулары және жер даулары болып келеді. Осы істер бойынша барлығы 150 шешім шығарылған, оның ішінде 91 немесе 60,6% бойынша талап қанағаттандырылған.

Биылғы жылы сотқа түскен істердің ішінде жоғарыда атап өткен істер санатына үй даулары қосылды. Әкімшілік істер бойынша барлығы 171 шешім шығарылған, оның ішінде 96 немесе 56,1% бойынша талап қанағаттандырылған, яғни, мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғалардың шығарған шешімдерінің жартысынан көбінің күші жойылған.

Сонымен қатар, атап өтетін жайт былтыр да, биыл да қаралған істердің әрбір үшіншісінде тараптар бітімгершілікке келген немесе даудың шешілуіне орай талап қоюшылар арыздарын кері қайтаруды сұраған.

– Кадрлардың біліктілігі мен білімін қалай бағалайсыз?

– Судьяларға қойылатын талаптар, іріктеуден өткізу, тағайындау мәселесі ҚР Жоғарғы Сот Кеңесінің құзыретіне кіреді. Заңнамаға сәйкес судьяларға қойылатын талаптар жоғары.

Ал, сот мамандарының білімдерін тексеруді қызметке алу алдында Мемлекеттік қызмет істері жөніндегі агенттік жүзеге асырады. Мемлекеттік қызметкерлерге қойылатын талап «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» заңында көрсетілген. Мемлекеттік әкімшілік лауазымдарына қойылатын біліктілік талаптарын мемлекеттік лауазымдарға тағайындауға құқығы бар лауазымды адам (орган) уәкілетті органмен немесе оның аумақтық бөлімшесімен келісу бойынша мемлекеттік әкімшілік лауазымдарға қойылатын үлгілік біліктілік талаптарының негізінде уәкілетті орган бекітеді.

Айтайын дегенім, судьяның да, сот маманының да білімі мен біліктілігін тексерудің заңда көзделген белгілі бір тәртібі бар. Жалпы, мемлекеттік қызметке адам саналы түрде келу керек, себебі, оның басты міндеті – халыққа қалтқысыз қызмет ету. Өз кезегінде бұл қызмет терең біліммен қатар зор жауапкершілікті, мықты табандылық пен шыдамдылықты қажет етеді. Бұдан басқа, қандай мамандық иесі болсын, өз ісінің кәсіби маманы болу үшін барлығымызға үнемі ізденісте болу, білімін жетілдірумен айналысу, өзін-өзі дамытып отыру өте маңызды.

– Әріптестеріңізге қандай тілек айтар едіңіз?

– Сот саласына қатысты барлық әріптестерімді кешегі өткен мерейлі мерекелерімен шын жүректен құттықтаймын! Оларға зор денсаулық, отбасында бақ-береке, қызметте абырой тілеймін. Сонымен қатар, халықтың сенімін ақтап, азаматтарымыздың құқықтарының қорғалуын қамтамасыз етуде талмас талап пен сарқылмас күш-жігер тілеймін. Әрқашан әділдіктің биік шыңынан көрініп жүре берейік!

Сұхбаттасқан
Шолпан РАҚЫМҚЫЗЫ,
«Заң газеті»

ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛ

АДВОКАТТАР ҚҰЖАТТЫ ҚАЗАҚША ДАЙЫНДАУҒА ЫНТАЛЫ

Байзақ аудандық сотында сот төрағасы Досжан Қанатбекұлының төрағалығымен Қазақстандағы тіл саясатын іске асыру үшін, тілдің тұғыры мен мәртебесін көтеру және алдағы уақытта қағаз жүзінде іс жүргізу барысында қазақ тілінің кеңінен қолданылуына атсалысу үшін аудандық заң кеңсесі адвокаттарының қатысуымен дөңгелек үстел өтті.

Төраға «ҚР Тіл туралы» заңына және Конституциямыздың 7-бабына сай, Қазақстанда мемлекеттік тіл – қазақ тілі, осыған орай мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру бәріміздің парызымыз екенін айтты. Барлық мемлекеттік органдарда және мекемелерде іс қазақ тілінде жүргізілетіні, сонымен қатар, сот жүйесінде де іс жүргізуді толығымен мемлекеттік тілге көшіру бойынша жұмыстар атқарылатынын, барлық адвокаттардың сотқа талап арыздар мен арыздарды мемлекеттік тілде жолдау қажеттігін түсіндірді.

Қазіргі таңда сот өз тарапынан тіл саясатын іске асыру, мемлекеттік тілді жандандыру, тілдің тұғыры мен мәртебесін көтеру мақсатында сот қызметкерлерімен қарқынды жұмыстар атқарып жатқаны, яғни талап арыздар мен арыздарды, хаттарды сотқа ресми тілде жолдайтын мекемелердің өкілдерінің қатысуымен дөңгелек үстелдер, семинарлар және басқа да шаралар жүргізіліп жатқанын жеткізді. Банктер мен коллекторлық агенттіктерге талап арыздардың қазақ тіліндегі үлгілерін жолдағанын, БАҚ-та мақалалардың қазақ тілінде жарияланып жатқандығы, сонымен қатар, алдағы уақытта да мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру бойынша жұмыстар өз жалғасын табатынын атап өтті.

Іс-шараға қатысушылар өз кезегінде, алдағы уақытта сотқа талап-арыздары мен өтініштерін мемлекеттік тілде жолдайтынын және адвокаттардың көмегіне жүгінген азаматтарға сотқа өткізетін арыздар мен талап арыздарды тек қазақ тілінде әзірлеп беретінін айтты.

Өз тілшіміз

ЖЕГІҚҰРТ

ӨРКЕНИЕТТІ ҚОҒАМДА ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ОРЫН ЖОҚ

Біз мүлде жаңа қоғамда өмір сүріп жатырмыз. Жаңа қоғамның сипаты іскерлік болса, бұл жолда жетістіктеріміз де аз емес. Сонымен қатар шешімі күрделі мәселелер де бар. Ол – әлеуметтік мәселе.

Қоғам өмірінде түбегейлі шешімі табылмай тұрған мәселе, ол – жемқорлық. Елімізде осы мәселеге арнайы қабылданған заңдар да, атқарылып жатқан жұмыстар да баршылық, бірақ бұл мәселе әлі толық шешімін тапқан жоқ.

Ата-бабамыз «Тура биде туған жоқ, туғанды биде иман жоқ» деген. Олардың әділдік пен турашылдықты ту еткендігіне ғасыр қайраткерлері Төле, Қазыбек, Әйтеке және тағы да басқа біртуар билер мен шешендердің өмірі дәлел.

Сыбайлас жемқорлық әлеуметтік экономикалық даму, нарықтық экономиканы құру жолында инвестициялар тарту процесін баяулататын демократиялық мемлекеттің саяси және қоғамдық институттарына кері әсер ететін, елдің даму болашағына айтарлықтай қауіп төндіретін құбылыс. Қазіргі таңда осы жағымсыз құбылысты жою бағытындағы кешенді және жүйелі күрес жүргізу жалғасуда.

Сонымен қатар, сыбайлас жемқорлықпен пәрменді күресу үшін халықтың құқықтық сауатсыздығын жоятын, құқықты түсіндіру жұмысының деңгейі мен сапасын арттырудың маңызы зор.

Халық өздерінің құқықтарын, өздеріне қарсы қандай да бір іс-әрекет жасалған жағдайда қандай іс-қимыл қолдану керектігінің нақты жолдарын толық білулері қажет. Конституциялық тәртіпті қорғау, сыбайлас жемқорлықпен күрес аясында тиімді, бірыңғай жалпы мемлекеттік саясат жүргізу, мемлекет пен азаматтардың өмір сүруінің барлық салаларында сыбайлас жемқорлық пен оның көріністері деңгейін төмендету, қоғамның мемлекетке және оның институттарына сенімін нығайту бүгінгі күндегі басты мақсат.

Осы мақсаттағы жұмыстарды жүйелі жүргізуге тағы бір серпін ретінде елде қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту және құқық қорғау қызметін одан әрі жетілдіру жөніндегі қосымша шаралар жүргізу маңызды. Кез келген өркениетті қоғам үшін сыбайлас жемқорлықпен күрес ең өзекті мәселелердің бірі. Сыбайлас жемқорлық – мемлекеттің дамуына кедергі келтіретін, жетістіктерді жоққа шығаратын, ұлттық қауіпсіздікке қатер төндіретін кесел.

Сондықтан мемлекет саясатының негізгі басымдықтарының бірі осы зұлымдықпен күресу.

Біздің қоғамда сыбайлас жемқорлыққа орын жоқ. Қоғамның барлық күш-жігерін біріктіріп, осы дерттің одан әрі ушықпауы үшін оны тоқтатудың барлық амалдарын қолдану арқылы ғана бұл құбылысқа тиімді түрде қарсы тұруға болады. Сыбайлас жемқорлықпен күресу барлық азаматтың перзенттік парызы.

Ерлан ҮШБАЕВ,
Шахтинск қаласы әкімшілік құқықбұзушылық жөніндегі мамандандырылған сотының судьясы
ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ

ҚЫЗМЕТ

ҚАУІПСІЗДІК БАСТЫ ОРЫНДА

Сот приставы мемлекеттік қызметте тұратын және өзіне заңмен жүктелген міндеттерді орындайтын лауазымды адам. Сот приставының заңды талаптарын барлық жеке және заңды тұлғалар орындауға міндетті.

Егер де жеке және заңды тұлғалар сот приставының талаптарын және ескертулерін орындамаса ол ҚР ӘҚБтК-нің 653-бабына сәйкес әкімшілік хаттама толтыра алады. Сот приставы негізінен сот ғимараттарын күзетуді қамтамасыз ету, судьяларды және сот отырысына қатысушыларды күзету, залдағы қоғамдық тәртіпті сақтау, сондай-ақ, атқарушылық іс-әрекеттерін жасау кезінде сот орындаушылар мен осы іс-әрекеттерге қатысатын тұлғаларды күзетуді қамтамасыз етеді. Әрбір сот органының жанында сот приставы бөлімі қызмет етеді.

Сот приставтарының өзіндік киім үлгісі (погонсыз), сәйкестендіру картасы бар және оларға жетон беріледі. Оның үлгілерін соттардың қызметін ұйымдастыру және материалдық-техникалық қамтамасыз ету жөніндегі уәкілетті орган бекітеді. Сонымен қатар, сот приставының арнаулы атыс және электрлік қаруы болады. Арнаулы қару жөнінде айта кететін болсақ, сот приставы атыс қаруын мынадай сәттерде қолдана алады:

- судьялар мен сот талқылауына қатысушылардың өмірі мен денсаулығына қауіп төнгенде оларға жасалған шабуылға тойтарыс беру үші;
- сот приставының қызметтік міндеттерін орындауы кезінде оның өмірі мен денсаулығына қауіп төнгенде қарсы тұру үшін;
- қару мен арнаулы қаруды иелену әрекетін тыю үшін;
- сот ғимараттарына топтасып немесе қару қолданып жасалған шабуылдың бетін қайтару мақсатында.

Алайда, жоғарыда айтылған атыс және электрлік қаруын, арнаулы құралдарды, ұрыс тәсілдерін әйелдерге, кәмелетке толмағандарға және айқын мүгедектік белгілері бар адамдарға қатысты қолдануға тыйым салынады. Егерде атыс қаруын, арнаулы құралдары мен ұрыс тәсілдерін қолдану кезінде адамның өліміне немесе өзге де ауыр зардаптар тигізген жағдайда дереу прокурорға хабарлау керек.

Жоғарыда атап өткендей, сот приставы сот отырысы кезінде, сот орындаушылары атқарушылық іс-әрекеттер жасаған кезде залда қоғамдық тәртіпті сақтауды, іс жүргізу әрекеттерін орындауда сотқа жәрдемдесуді, соттың үй-жайын күзетуді қамтамасыз ету, соттардың және басқа органдардың орындаушылық құжаттарын орындауға мәжбүр етуде сот орындаушыларына көмек көрсетуде, құқық бұзушыны құқық қорғау органдарына жеткізуді, судьялардың және процеске қатысушы өзге де тұлғалардың күзетілуін қамтамасыз етеді.

Б. БІЛДІРМЕС,
Ақтөбе қаласы мамандандырылған тергеу сотының аға сот приставы

№47 (3578)
27 маусым 2023
zangazet@mail.ru
ЗАҢ газеті

Мұрат САДУОВ, *Түркістан облысы Кәсіпкерлік палатасы Кентау қалалық филиалының директоры:*

«БИЗНЕСТІ ҚОРҒАУДАҒЫ ӘЛЕУЕТІМІЗ ЖОҒАРЫ»

(Соңы. Басы 1-бетте)

– Мұрат Нұрәліұлы, бизнес мемлекеттік-жекеменшік әріптестікке қалай қарайды?

– Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік – өте қажет әрі маңызды мемлекеттік бағдарлама және бұл көптеген мәселелерді шешудің бір жолы. Мысалы, мемлекеттік балабақшалардың жетіспеушілігі. Осы бағдарламаның арқасында балабақшаға кезекте тұрғандардың мәселесі 80% шешілді. Бұл мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің ең сәтті мысалдарының бірі. Бұл жерде де шенеуніктер аяқтан шалуға тырысты. Өңірлердегі кездесулердің бірінде кәсіпкерлердің бірі: «Ауданға барып едім, меңгеруші маған ақша берілмейді деді және өзіне бағынышты адамдардан құралған комиссияға жіберді. Егер бұл мемлекеттік-жекеменшік әріптестік болса, онда неге бұл комиссиялардың 50%-ы шенеуніктер, ал 50%-ы қоғам қайраткерлері, кәсіпкерлер, депутаттар болмасқа?» – деді. Толық негізделген ұсыныс. Бұл мәселе министрдің бұйрығымен шешілді.

– Кентау қаласында кәсіпкерлікке қолдау қалай көрсетіледі? Әттеген-ай дейтін тұстар бар ма?

– Әлі есімде, қаламыздың шет жағында картошка, пияз, сәбіз егілетін, ол егінді жинап профснабқа өткізетін. Кентау қаласының және қалаға қарасты ауылдық округтерде орналасқан дүкендердің тұтынушыларын қамтамасыз ететін. Ал қазір ол жерлердің шаңы шығып жатыр. Егер осы жерге Байылдыр каналын бетондап, жөндеуден өткізіп, осы егіс алқабына дейін су құбырын тартатын болса 5 мың гектар жерді суаруға жетер еді. Қазіргі таңда ол жер жайылымға айналды. Жайылым дейін десең ол жерде шөп те жоқ. Ал біздің мал шаруашылығымен айналысатын кәсіпкерлер шөпті Қызылордадан сатып алып отыр. Ауыл тұрғындарының әл-ауқатын жақсарту және әлеуметтік мәселелерін жедел шешу мақсатында Үкімет «AMANAT» партиясымен бірлесіп, бүкіл Қазақстан бойынша «Ауыл аманаты» жобасын іске қосты. Оны жүзеге асыруға биыл 52 миллиард теңге бөлінген. Партия жанынан әдістемелік қамтамасыз ету, азаматтар мен әкімдерді оқыту, өтініштерді қабылдау және қаржы бөлу барысын қадағалайтын жобалық кеңсе ашылды. Әрине, бұл біздің ауылдарды көтеруге көмектесетін нақты қадамдар болып табылады. «AMANAT» партиясы мен Үкіметтің міндеті – «Ауыл аманаты» жобасын республика бойынша ауқымды ету. Сондай-ақ, тұрғындарды жобаның барлық артықшылықтары туралы дұрыс ақпараттандыру маңызды. Осы жобаны іске асырып, қадағалау үшін ауыл шаруашылығы өндірістік кооперативі құрылды. Кезінде осындай кооператив мал бордақылаумен, егіндікпен айналысатын шаруалардың өнімдерін жинап, дүкендерге өткізетін. Ал қазіргі таңда мал бордақылау үшін төмендетілген несие алған шаруалар ірі қараларын бордақылай бастайды. Сөйтіп, оны жілікке бөліп ағайын-туысына немесе басқа да тұрғындарға айлыққа таратып береді. Айлықты біреу ерте алса, екіншісі кеш алады. Ерте берген адамның ақшасы жаратылып кетеді. Міне осындай жағдайға тап болған кейбір кәсіпкерлер мал да, ақша да жоқ болып, мемлекет тарапынан алған несиені төлеп келеді. Мен жоғарыда айтып өткен ауыл шаруашылығы кооперативі кәсіпкердің бордақылаған малын сатып алып, дүкендерге немесе тағы да басқа жерлерге өткізіп тұрса, кәсібін жаңа бастаған кәсіпкерлер де қиналмас еді. Біз де осы мәселені қолға алғанымыз абзал. Себебі, мемлекет тарапынан алған қаржыға өз кәсібін бастаған кәсіпкер, өзінің өнімін қайда өткіземін деп басын қатырмауы керек. Мемлекет тарапынан ол өнімді өткізуге де қолдау көрсетілуі қажет. Өзіміздің көршілес Өзбекстан мемлекетін алып қарайық, ол жерде кәсіпкерлер өнімін өткізуге жағдай жасалған.

– Жаңа бір сөзіңізде ауыл шаруашылығы кооперативінің жұмысы жайында айтып қалдыңыз, сонда бізде АШК жұмысы ақсап тұр ма?

– Бізде ауыл шаруашылығы кооперативі құрылған. Бірақ осы саланың жұмысын жақсартуымыз керек. Олай дейтін себебім, ауыл шаруашылығы кооперативі кәсіпкерлердің өндірген өнімін белгілеген бағаға сатып алып, оны дүкендерге өткізіп отыруы қажет. Сөз барысында көрші Өзбекстан мемлекетін мысалға келтіріп өттім. Онда бір ауданда 10 шақты үйде құрт, ірімшік және тағы басқа өнім өндіреді. Екінші ауданда онға жуық кәсіпорында химиялық тауарлар шығарады. Осылай бөліп-бөліп қойған. Олар өздерінің өнімін қайда өткіземін деп бас қатырмайды. Кәсіпкерлердің шығарған өнімін арнайы өндіріс орнына белгіленген бағаға сатып алып дүкендерге және өзге елге жіберіп отырады. Міне, біздің елімізде де ауыл шаруашылығы кооперативі осылай жұмыс жасаса мемлекетке қосар үлесі мол болары анық. Кәсіпкерлердің өнімін өзге елге де жіберуге мүмкіндік болады.

– Ұлттық жоба бойынша Кентау қаласында қандай жұмыстар атқарылуда?

– Кәсіпкерлікті дамытудың 2021–2025 жылдарға арналған ұлттық жобасы 2021 жылдың қазан айында бекітілді. Ұлттық жоба ШОБ-тың бәсекеге қабілетті секторын қалыптастыруға, кәсіпкерлердің экономикалық белсенділігін арттыруға және кәсіпкерлік субъектілері үшін тең жағдайлар жасауға бағытталған. Ұлттық жобаны іске асыру 4 бағыт бойынша жүзеге асырылады. Атап айтар болсақ, кәсіпкерлік белсенділікті арттыру, кәсіпкерлердің өсуін жеделдету, бәсекелестікті кешенді дамыту. Сонымен қатар, өз ісін ашу және дамыту үшін жағдай жасау, субсидияланатын жұмыс орындарын ұйымдастыру және кәсіпкерлердің қажеттіліктеріне дағдыларды дамыту арқылы кәсіпкерлерді қолдау, кәсіпкерлік субъектілері үшін қаржыландырудың қолжетімділігін арттыру, экономиканы мемлекет меншігінен алу. 200-ге жуық азамат өз кәсібін ашты. Енді осы кәсіпті ірілендіру қажет. Бізде қатып қалған қағида қалыптасқан, «біз шағын қалада тұрамыз» деп өзінің өнімін қаладан тыс жерге өткізбейтін өндірушілер де кездеседі. Біз осындай қағидадан арылғанымыз абзал. Қазіргі таңда техника дамыған заман. Өзіңіздің өніміңізді интернет дүкені, әлеуметтік желі арқылы сатып, республика өңіріне және өзге елдерге де жібере аласыз. Шағын кәсібін бастаған кәсіпкерлер иентернет және әлеуметтік желі арқылы да жұмыс жасауы қажет. Сонымен қатар, аталған жоба аясында 26 кәсіпкер несие алды.

– Шағын несие алған кәсіпкерлердің басым бөлігі қандай бизнес түрін қолға алуда?

– Несие алып өзінің кәсібін ашқан тұрғындар мал шаруашылығымен айналысуда. Сондай-ақ, кәсіпкерлердің басым бөлігі логистикалық қызметке бет бұруда. Батыс-Еуропаға үлкен жол бар. Осы жол арқылы Қытай мемлекетінің Харгос қаласынан Алматы қаласына келген заттарды республика аумағына тасымалдау қызметін дамытуда. Төмен пайызды несие алып жүк тасымалдайтын көлікпен Қытайдан келген заттарды тасымалдауда. Қазіргі таңда Кентау қалалық кәсіпкерлікті және ауыл шаруашылығы бөліміне кредит алу және құжаттарды дұрыс рәсімдеуге келген қала тұрғындарына сапалы қызмет көрсету жұмыстары жүргізілуде. Өткен жылы Кәсіпкерлер палатасының Кентау қалалық филиалы арқылы 600-ден аса тұрғынға кеңес беріліп, 74 бизнес жоспары әзірленіп, кәсіпкерлікпен айналысамын деген тұрғындарға бағыт-бағдар берілді. Сонымен қатар, 300 миллион теңгені құрайтын 25 жобаға қала және қалаға қарасты ауыл тұрғындары тарапынан несиелер берілді. Оның ішінде 4 жоба мал шаруашылығын дамытуға, 6 жоба айналым капиталын ұлғайтуға, 2-уі бизнесті ұлғайтуға және 13-і автокөлік сатып алу бойынша алынды.

– Осы Ұлттық жоба аясында бизнесті қалай жүргізуге болады?

– Бизнесті нөлден бастауға болады. Алдымен сіз ақша табуды бастау үшін не істеу керектігін түсінуіңіз керек – қызметтер көрсету немесе тауарлар? Бүгінгі таңда тек дайын өнімдер ғана емес, сонымен қатар жеке білім, дағдылар, талант пен тәжірибе де үлкен сұранысқа ие. Біріншіден, сіз өзіңіздің күшті жақтарыңыздан бастап, не істеу керек екенін білуіңіз керек. Мысалы, мұғалім білім беру орталығын аша алады, ал бухгалтер компанияларда бухгалтерлік есеп пен аудит жүргізуге көмектеседі. Екіншіден, сізге белгілі бір нарықты зерделеп, сол нарық түріндегі сұраныстарды түсініп, бәсекелестердің ұсыныстарын зерделеп, өзіңіздің жаңа қызметіңізді ұсынуыңыз қажет болады. Мысалы, жаяу жүретін жерге кофехана болмаса, кофе машинасын сатып ала отырып сіз бариста қызметтерін ұсына аласыз. Егер сіз белгілі бір бастаманы таңдаған болсаңыз, сізге бизнес-жоспар әзірлеу керек. Ол жерде барлық қажетті тармақтарын қарап шығу керек, идеяңызды жүзеге асыру үшін шығындарды есептеуіңіз қажет. Жаңадан бизнес бастағандар үшін кеңсені жалға алмай-ақ, үйде отырып жұмыс істеуге болады. Мысалы, сүйікті хоббиіңізді де кәсіпке айналдыра аласыз. Атап айтар болсақ, нан пісіру, тәтті пісіру, кесте тігу, журнал шығару және тағы да басқа өзіңіздің сүйікті ісіңізді бизнеске айналдырып, сол арқылы табыс табуыңызға мүмкіндік бар.

– Бизнесті біреумен бірлесіп ашқан жағдайда ол бизнестің жұмысын қалай жүргізуге болады?

– Егер сіз өз кәсібіңізді өзіңіз серіктесіңіз, танысыңыз, туысыңыз немесе досыңызбен бірлесе отырып ақшаларыңызды, біліміңізді салып, бизнес ашқыңыз келсе, онда бірлескен бизнес үшін жауапкершілігі шектеулі серіктестік ашқан дұрыс. Сонымен қатар, жауапкершілігі шектеулі серіктестік аша отырып, кез келген қызмет түрімен айналысуға болады. Қызмет көрсетумен, өндеумен, өндіріспен шұғылдануға болады. Қосымша лицензияларды талап ететін белгілі бір қызмет түрлері ғана бар. Мысалы, сіз құрылыс жұмыстарымен айналысам деп шешсеңіз, бұл жағдайда қызмет түрін жүзеге асыру үшін ЖШС-ке қосымша лицензия алу қажет. Жауапкершілігі шектеулі серіктестік ашу үшін жарғылық капитал да қажет. Ол ЖШС құрылтайшыларының әрқайсысының салымдарынан құрылады және осылайша олардың серіктестіктегі үлесі анықталады. Бұл ақшаны шикізатқа, жалға алуға, коммуналдық қызметке және басқа да шығындарға жұмсауға болмайды. Бұл тиісуге болмайтын сома. Кризистік сәтте де жарғылық капитал ЖШС шотында қалуы керек. Ол кепілдік депозит ретінде қызмет етеді және компания таратылған жағдайда алынады. Ақша банкроттықтан кейін ЖШС қарыздарын және басқа да міндеттемелерін өтеуге кетуі мүмкін. ЖШС ашу және жабу туралы толығырақ ақпаратты мына жерден табуға болады.

– Үстіміздегі жылдың наурыз айынан бастап жұмыссыз жастардың жағдайын көтеру мақсатында 2,5 пайыздық несие беру жұмыстары жүргізілуде. Осы несиенің шарттары қандай?

– Негізгі шарттарына келер болсақ, микрокредит кепілмен қамтамасыз етілуі шарт кепілдік ретінде жылжымайтын мүлік немесе арнайы техника қою міндетті. Егер жас кәсіпкердің өзінің атында жылжымайтын мүлкі болмаса онда ата-анасының немес жақын туысының үйін кепілдіке қоя алады. Сонымен қатар, бұл несие 21-35 жас аралығындағы азаматтарға беріледі. Несие алушыларға микрокредит беру мерзімі ұзақтығының үштен бірінен аспайтын мерзімге жеңілдік кезеңі беріледі. Несие алатын уақытта үміткерлердің жеке кәсіпкер ретінде мемлекеттік тіркелу мерзімі бес жылдан аспаған болуы шарт. Несие алуға өтініш беруші ұсынған құжаттардың мазмұны мен мәліметтерін тексеру мерзімі барлық қажетті құжаттар тіркелген күннен бастап үш жұмыс күнін құрайды. Сондай-ақ, мүмкіндігі шектеулі азаматтарға кредит өтеусіз беріледі. Бағдарламаның жүзеге асуына 29 млрд теңге бөлінген.

– Мұрат Нұрәліұлы, әйелдер кәсіпкерлігін дамыту орталықтары қалай жұмыс жасауда?

– 2021 жылдың қараша айынан бастап «Атамекен» ҚР ҰКП базасында еліміздің барлық өңірлерінде 17 Әйелдер кәсіпкерлігін дамыту орталығы (ӘКДО) жұмысын бастады. Орталықтар COVID-19 пандемиясымен күресте Қазақстан үшін ынтымақтастық қоры шеңберінде Азия даму банкінің қаражаты есебінен қаржыландырылады және «Атамекен» ҚР ҰКП Қазақстандағы БҰҰ Даму бағдарламасымен әріптестікте іске асырады. Бұл орталықтардың ерекшелігі кәсіпкер-әйелдер мен кәсіпкерлік бастамасы бар әйелдер анықталған қажеттіліктер бойынша кеңес алуға, оқытуға, менторлыққа өтінім бере алады. Орталықтар өз алдына әйелдердің бизнес жүргізудегі мүмкіндіктерін, оның ішінде олардың тұлғалық дамуын кеңейту, инклюзивті, өмірге қабілетті және тұрақты экономиканы дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау, сондай-ақ, гендерлік теңдікті қамтамасыз ету және барлық әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту мақсатын қойып отыр. ӘКДО екі санаттағы әйелдерге арналған қаржылық емес қызметтерді (білікті мамандарды тарта отырып, қажеттіліктерді талдауға сәйкес оқыту, консультация беру, тәлімгерлік, нетворкинг қызметтері және т.б.) ұсынады:

– Мұрат Нұрәліұлы, мазмұнды сұхбатыңызға көп рақмет! Еңбектеріңіз жемісті болсын.

Раушан НАРБЕК
ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ

БІТІМ

ДАУ ШЕШУДІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСІ

Медиация – бұл қажетті институт, өйткені, біздің қазіргі мемлекет барлық қолданыстағы салаларда белсенді дамып келеді. Практика көрсеткендей, медиация институты өзінің тиімділігі мен қажеттілігін дәлелдеп, даулар мен жанжалдарды шешудің танымал құралына айналды.

Заңда тараптардың тек осы процедураны қолдану құқығы бекітілгенін, яғни қазіргі қалыптасу кезеңіндегі медиация дауды шешудің міндетті процедурасы болып табылмайтынын ескеру керек. Сонымен бірге, бітімгершілік рәсімдерін жүзеге асыру соттан тыс, соттың қатысуымен немесе көмегімен мүмкін болады. Бірақ медиацияның бастамашылары тек (жанжалға қатысушы тараптар бола алады) сот емес. Басқаша айтқанда, сот тараптарға бұқаралық ақпарат құралдарын таңдамайды, тек қақтығысты шешудің осы әдісін қолдануды ұсына алады. Тараптар дауды медиация тәртібімен бірінші және апелляциялық сатыдағы сотта, кассациялық сатыда өтініш беру арқылы шеше алады.

Судьялар істі сот талқылауына дайындау кезінде Азаматтық іс жүргізу кодексіне сәйкес келісімдер жасасудың құқықтық салдары туралы түсіндіреді және келесі ақпаратты ұсынады: медиация тәртібімен (жанжал) дауды шешудің артықшылықтары туралы; мемлекеттік бажды қайтару туралы; уақытты үнемдеу туралы; кәсіби және кәсіби емес медиаторлардың тізімдері туралы; медиация кеңселері туралы.

Даулардың жекелеген санаттары үшін міндетті медиацияны енгізу туралы сот ғимаратының фойесінде стендтер мен брошюраларда орналастырылған ақпараттан білуге болады. Сот ғимаратында бітімгершілік, медиация, сот медиациясы және қатысушылық процедурамен аяқталған бітімгершілік рәсімдерін өткізуге арналған медиация кабинеті бар.

Бұл іс-шаралардың барлығы қақтығыстар мен дауларды шешу тәсілі ретінде әлеуметтік-құқықтық қақтығыстардың алдын алу, шешу, дауларды сотқа дейінгі реттеу, медиация және сот медиациясы институтын халық арасында кеңінен насихаттауға бағытталған.

2023 жылдың 1 тоқсанында Шахтинск қалалық сотына медиабельдік істерге қатысты 217 азаматтық іс түсті, оның ішінде: бітімгершілік келісім бойынша 6 азаматтық іс аяқталса, медитация тәртібімен дауды реттеу туралы келісім жасасуға байланысты 33 іс тоқтатылды.

Бүгінгі таңда заңның маңызды жетістіктерінің бірі – медиация процедурасынан өткен азаматтардың алғысы!

Д. АЛМЕНОВ,
Шахтинск қалалық сотының судьясы
ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ

««Сентрас Иншуранс» Сақтандыру Компаниясы» АҚ Акционеріне және басшылығына

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛАРДЫҢ ЕСЕБІ

Пікір

Біз «Сентрас Иншуранс «Сақтандыру Компаниясы»» АҚ-ның 2022 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдайы туралы есептен және пайда немесе залал және өзге де жиынтық табыс туралы, капиталдағы өзгерістер туралы және көрсетілген күні аяқталған жылдағы ақша қаражатының қозғалысы туралы есептерден, сондай-ақ есеп саясатының негізгі ережелеріне қысқаша шолуды қоса алғанда, қаржылық жағдай туралы ескертпелерден тұратын қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік.

Біздің ойымызша, қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде 2022 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша «Сентрас Иншуранс «Сақтандыру Компаниясы» АҚ (бұдан әрі – Компания) қаржылық жағдайын, сондай-ақ, оның қаржылық нәтижелері мен Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес көрсетілген күні аяқталған кезеңдегі ақшалай қаражаттың қозғалысын анық көрсетеді.

Пікір білдіруге негіз

Біз аудитті Халықаралық аудит стандарттарына (бұдан әрі – «ХАА») сәйкес жүргіздік. Осы стандарттарға сәйкес біздің міндеттеріміз бұдан әрі есебіміздің «Қаржылық есептілік аудиті үшін аудиторлардың жауапкершілігі» бөлімінде сипатталған. Біз Компанияға қатысты Бухгалтерлерге арналған халықаралық әдеп стандарттары жөніндегі кеңестің Кәсіби бухгалтерлердің әдеп кодексіне (бұдан әрі – «БХӘСК Кодексі») және Қазақстандағы қаржылық есептілік аудитіне қолданылатын этикалық талаптарға сәйкес тәуелсізбіз және осы талаптар мен БХӘСК кодексіне сәйкес басқа да этикалық міндеттерді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізді білдіруге негіз бола алатындай жеткілікті және тиісті деп есептейміз.

Басшылықтың және корпоративтік басқаруға жауапты тұлғалардың қаржылық есептілікке жауапкершілігі

Басшылық көрсетілген қаржылық есептілікті ХҚЕС-ке сәйкес дайындауға және дұрыс ұсынуға және басшылық жосықсыз әрекеттердің немесе қателіктердің салдарынан елеулі бұрмаланулар болмайтын қаржылық есептілікті дайындау үшін қажет деп есептейтін ішкі бақылау жүйесіне жауапты.

Қаржылық есептілікті дайындау кезінде басшылық Компанияның өз қызметін үздіксіз жалғастыру қабілетін бағалауға, тиісті жағдайларда қызметтің үздіксіздігіне қатысты мәліметтерді ашып көрсетуге және басшылық компанияны таратуға, оның қызметін тоқтатуға ниет білдірген немесе компанияны жоюдан немесе қызметті тоқтатудан басқа нақты балама болмаған жағдайларды қоспағанда, қызметтің үздіксіздігі туралы жорамал негізінде есептілік жасауға жауапты болады.

Корпоративтік басқаруға жауапты тұлғалар Компанияның қаржылық есептілігін дайындауды қадағалауға жауапты.

Аудиторлардың қаржылық есептілік аудиті үшін жауапкершілігі

Біздің мақсатымыз – қаржылық есептілікте жосықсыз әрекеттердің немесе қателіктердің салдарынан елеулі бұрмаланулар болмайтынына және біздің пікіріміз қамтылған есептің шығарылатынына қисынды сенімділік алу. Қисынды сенімділік сенімділіктің жоғары деңгейін білдіреді, бірақ ХАА-ға сәйкес жүргізілген аудит елеулі бұрмаланулар болған жағдайда оларды әркез анықтайтынына кепіл бола алмайды. Бұрмаланулар жосықсыз әрекеттердің немесе қателіктердің нәтижесінде болуы мүмкін және егер олар жеке-жеке немесе бірлесе отырып осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне әсер етуі мүмкін деп болжауға болатын болса, маңызды болып саналады.

ХАА-ға сәйкес жүргізілетін аудит шеңберінде біз кәсіби пайымдауды қолданамыз және бүкіл аудит барысында кәсіби скептицизмді сақтаймыз. Сонымен қатар, біз мыналарды орындаймыз:

жосықсыз әрекеттердің немесе қателіктердің салдарынан қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалану тәуекелдерін анықтаймыз және бағалаймыз; осы тәуекелдерге жауап ретінде аудиторлық рәсімдерді әзірлейміз және жүзеге асырамыз; пікірімізді білдіру үшін жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдемелер аламыз. Жосықсыз әрекеттер нәтижесінде елеулі бұрмалануды анықтамау қаупі қателік нәтижесінде елеулі бұрмалануды анықтамау қаупінен жоғары, өйткені жосықсыз әрекеттер өзара келісу, қасақана, әдейі өткізіп жіберу, ақпаратты бұрмаланған түрде ұсыну немесе ішкі бақылау жүйесін айналып өту әрекеттерін қамтуы мүмкін;

Компанияның ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі туралы пікір білдіру мақсатында емес, жағдайларға сәйкес аудиторлық рәсімдерді әзірлеу мақсатында аудит үшін маңызы бар ішкі бақылау жүйесін түсіне аламыз;

қолданылатын есеп саясатының тиісті сипатын, бухгалтерлік бағалаудың негізділігін және басшылық дайындаған ақпараттың тиісті түрде ашылуын бағалаймыз;

біз басшылық қызметтің үздіксіздігі туралы ұйғарымдарды қолдануының заңдылығы туралы қорытынды жасаймыз, ал алынған аудиторлық дәлелдер негізінде – Компанияның өз қызметін үздіксіз жалғастыра алу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздіктің бар-жоғы туралы қорытынды жасаймыз. Егер біз елеулі белгісіздік бар деген қорытындыға келсек, біз өз есебімізде қаржылық есептіліктегі тиісті ақпаратты ашуға назар аударуымыз керек немесе егер мұндай ақпаратты ашу орынсыз болса, өз пікірімізді өзгертуіміз керек. Біздің тұжырымдарымыз есеп беру күніне дейін алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе жағдайлар Компанияның өз қызметін үздіксіз жалғастыру қабілетін жоғалтуына әкелуі мүмкін;

қаржылық есептіліктің ұсынылуын, оның құрылымы мен мазмұнын, оның ішінде ақпараттың ашып көрсетілуін, сондай-ақ, қаржылық есептіліктің және оның негізінде жатқан операциялар мен оқиғалардың олардың дұрыс ұсынылуы қамтамасыз етілетіндігін бағалаймыз.

Біз корпоративтік басқаруға жауапты тұлғалармен ақпараттық ынтымақтастықты жүзеге асырамыз, олардың назарына аудиттің жоспарланған көлемі мен мерзімдері туралы, сондай-ақ аудит нәтижелері бойынша елеулі ескертулер, оның ішінде аудит барысында анықталатын ішкі бақылау жүйесінің елеулі кемшіліктері туралы ақпаратты жеткіземіз.

Біз сондай-ақ, корпоративтік басқаруға жауапты тұлғаларға тәуелсіздікке қатысты барлық тиісті этикалық талаптарды сақтағанымыз туралы мәлімдеме береміз және бұл адамдарға аудитордың тәуелсіздігіне негізді әсер ететін деп санауға болатын барлық қатынастар мен басқа да мәселелер туралы, ал қажет болған жағдайда, тиісті сақтық шаралары туралы хабарлаймыз.

Аудитор
«ALMIR CONSULTING» ЖШС Нұрқалиева А.К.
Аудитордың біліктілік куәлігі
№00000727 2019 жылғы 31 қаңтарда берілген
2023 жылғы 28 сәуір, Алматы қ.

№1 нысан

2023 жылғы "01 "қаңтардағы жағдай бойынша "Сентрас Иншуранс" СК" АҚ сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымының бухгалтерлік балансы

(мың теңгемен)

Баптардың атауы	01.01.2023	01.01.2022
1	2	3
Ақша қаражаттары және олардың баламалары	706 554	409 088
Орналастырылған салымдар (құнсыздануға арналған резервтерді шегергенде)	0	0
Сатуға арналған қолда бар бағалы қағаздар (құнсыздануға арналған резервтерді шегергенде)	23 263 131	17 968 004
Бағалы қағаздармен "Кері РЕПО" операциялары	0	402 840
Алынбаған сыйлықақылар бойынша қайта сақтандыру активтері (құнсыздануға арналған резервтерді шегергенде)	3 055 885	1 431 246
Орын алған, бірақ мәлімделмеген шығындар бойынша қайта сақтандыру активтері (құнсыздануға арналған резервтерді шегергенде)	429 653	573 104
Мәлімделген, бірақ реттелмеген шығындар бойынша қайта сақтандыру активтері (құнсыздануға арналған резервтерді шегергенде)	994 982	689 870
Сақтанушылардан (қайта сақтанушылардан) және делдалдардан алынатын сақтандыру сыйлықақылары (құнсыздануға арналған резервтерді шегергенде)	1 040 023	387 155
Сақтандыру және қайта сақтандыру бойынша дебиторлық берешек (құнсыздануға арналған резервтерді шегергенде)	173 761	162 366
Басқа дебиторлық берешек (құнсыздануға арналған резервтерді шегергенде)	317 453	236 549
Болашақ кезеңдердің шығындары	10 932	13 424
Ағымдағы салық активі	238 967	43 716
Кейінге қалдырылған салық активі	95 498	66 472
Қорлар	36 196	19 816
Негізгі құралдар мен материалдық емес активтер (амортизацияны және құнсыздануды болған шығындарды шегергенде)	130 961	156 637
Пайдалану құқығы нысанындағы активтер (амортизацияны және құнсыздануды болған шығындарды шегергенде)	45 694	151 780
Материалдық емес активтер (амортизацияны шегергенде)	57 157	65 979
Басқа активтер	8 614	24 180
Активтер жиыны	30 605 461	22 802 226
Алынбаған сыйлықақы резерві	9 978 669	3 721 583
Орын алған, бірақ мәлімделмеген залалдар резерві	1 368 849	1 466 065
Мәлімделген, бірақ реттелмеген залалдар резерві	3 746 211	1 560 699
Қайта сақтандырушылармен есеп айырысу	723 339	477 473
Сақтандыру (қайта сақтандыру) қызметі бойынша делдалдармен есеп айырысу	74 034	29 014
Сақтандыру (қайта сақтандыру) шарттары бойынша төленуі тиіс шоттар	146 791	105 475
Басқа кредиторлық берешек	45 278	53 161
Жалдау бойынша міндеттемелер	52 456	156 406
«РЕПО» операциялары	6 086 975	5 970 092
Болашақ кезеңдердің кірістері	301 205	169 454
Салық бойынша міндеттемелер	108 862	52 537
Басқа міндеттемелер	435 443	286 266
Міндеттемелер жиыны	23 068 112	14 048 225
Жарғылық капитал (құрылтайшылардың жарналары)	1 325 750	1 325 750
Тұрақтандыру резерві	0	0
анықтамалықта табылмаған	360 766	376 995
Бөлінбеген пайда	5 850 833	7 051 256
алдыңғы жылдардағы	5 051 256	4 895 238
есептік кезеңдегі	799 577	2 156 018
Капитал жиыны	7 537 349	8 754 001
Міндеттемелер және капитал жиыны	30 605 461	22 802 226

Бірінші басшы (ол болмаған кезде - оны ауыстыратын тұлға) _____Тұрысбеков Б.А.
Бас бухгалтер (ол болмаған кезде - оны ауыстыратын тұлға) _____Скачкова Т.Б.

№2 нысан

2023 жылғы "01 "қаңтардағы жағдай бойынша "Сентрас Иншуранс" СК" АҚ сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымының пайда мен залал туралы есебі

(мың теңгемен)

Баптардың атауы	01.01.2023	01.01.2022
1	2	3
Сақтандыру қызметінен түсетін кірістер	10 019 138	6 143 175
Сақтандыру шарттары бойынша қабылданған сақтандыру сыйлықақылары	18 770 329	10 636 518
Қайта сақтандыру шарттары бойынша қабылданған сақтандыру сыйлықақылары	104 420	120 710
Қайта сақтандыруға берілген сақтандыру сыйлықақылары	7 784 984	5 994 195
Сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасы	11 089 765	4 763 033
Алынбаған сыйлықақы резервінің өзгеруі	6 257 086	-496 812
Алынбаған сыйлықақылар бойынша қайта сақтандыру активтерінің өзгеруі	1 624 639	308 627
Алынған сақтандыру сыйлықақылары, нетто	6 457 318	5 568 472
Сақтандыру қызметі бойынша комиссиялық сыйақы түріндегі кірістер	718 586	553 926
Сақтандыру қызметінен түсетін басқа да кірістер	2 843 234	20 777
Инвестициялық қызметтен түсетін кірістер	1 009 082	2 200 138
Сыйақы алумен байланысты кірістер	1 200 282	972 809
бағалы қағаздар бойынша сыйақы (купон немесе дисконт) түріндегі кірістер	1 200 282	963 591
орналастырылған салымдар бойынша сыйақы түріндегі кірістер	0	9 218
Қаржылық активтермен операциялар бойынша кірістер (шығыстар) (нетто)	-1 411 252	-168 451
бағалы қағаздарды сатып алу-сатудан түскен кірістер (шығыстар) (нетто)	-749 873	-21 747
Кері РЕПО операциялары бойынша кірістер	-661 379	-146 704
Қайта бағалаудан түскен кірістер (шығыстар) (нетто)	898 004	1 220 986
сату үшін қолда бар бағалы қағаздар құнының өзгеруінен түсетін кірістер (шығыстар)	723 222	1 150 949
Шетел валютасын қайта бағалаудан түскен кірістер (шығыстар) (нетто)	174 782	70 037
Басқа заңды тұлғалардың капиталына қатысудан түсетін кірістер	322 267	182 617
Инвестициялық қызметтен түсетін өзге де кірістер (шығыстар)	-219	-7 823
Өзге қызметтен түсетін кірістер	55 481	16 855
Активтерді сатудан және активтерді алудан (беруден) түсетін кірістер (шығыстар)	32 333	7 467
Өзге қызметтен түсетін басқа да кірістер	23 148	9 388
Кірістер жиыны	11 083 701	8 360 168
Сақтандыру шарттары бойынша сақтандыру төлемдерін жүзеге асыру жөніндегі шығыстар	3 611 522	2 218 826
Қайта сақтандыруға қабылданған шарттар бойынша сақтандыру төлемдерін жүзеге асыру жөніндегі шығыстар	148 011	129 760
Қайта сақтандыруға берілген тәуекелдер бойынша шығыстарды өтеу	1 528 204	689 818
Регрессиялық талап бойынша өтемақы	308 342	157 492
Сақтандыру төлемдерін жүзеге асыру бойынша таза шығыстар	1 922 987	1 501 276
Сақтандыру залалын реттеу бойынша шығыстар	55 255	28 408
Орын алған, бірақ мәлімделмеген залалдар резервінің өзгеруі	-97 216	-6 852
Орын алған, бірақ мәлімделмеген залалдар бойынша қайта сақтандыру активтерінің өзгеруі	-143 451	35 462
Мәлімделген, бірақ реттелмеген залалдар резервінің өзгеруі	2 185 512	-19 316
Мәлімделген, бірақ реттелмеген шығындар бойынша қайта сақтандыру активтерінің өзгеруі	305 112	119 011
Сақтандыру қызметі бойынша комиссиялық сыйақы төлеу жөніндегі шығыстар	1 883 205	1 241 348
Сақтандыру (қайта сақтандыру) шартын бұзуға байланысты шығыстар	336 546	356 737
Сыйақы төлеуге байланысты шығыстар	39 321	60 581
бағалы қағаздар бойынша сыйлықақы түріндегі шығыстар	39 321	60 581
"Жалдау міндеттемелері бойынша пайыздық шығыстар"	14 497	11 594
Құнсыздану бойынша резервтерге арналған шығыстар	146 127	177 082
Құнсыздану бойынша резервтерді қалпына келтіру	23 520	31 042
Құнсыздану бойынша резервтерге арналған таза шығыстар	122 607	146 040
Жалпы және әкімшілік шығыстар, оның ішінде:	3 572 669	2 795 819
еңбекақы және іссапар шығындары	2 582 664	1 861 676
корпоративтік табыс салығын қоспағанда, ағымдағы салықтар және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер	205 858	151 469
ағымдағы жалдау шығындары	101 981	134 646
жарнама шығындары	58 116	114 197
үшінші тұлғалардың қызметтері	68 823	65 665
аудиторлық, консультациялық қызметтерге және ақпараттық шығыстарға арналған шығыстар	70 097	50 898
Амортизациялық аударымдар және тозу	162 430	109 157
Басқа шығыстар	436 228	10 457
Шығыстар жиыны	10 309 950	5 971 619
Кезең ішіндегі пайда (залал)	773 751	2 388 549
Салыққа дейінгі таза пайда/таза залал	773 751	2 388 549
Корпоративтік табыс салығын төлегенге дейінгі таза пайда (залал)	773 751	2 388 549
Табыс салығы бойынша шығыстар	-25 826	232 531
Корпоративтік табыс салығы	-25 826	232 531
Таза пайда / таза залал	799 577	2 156 018
Салықтарды төлегеннен кейінгі таза пайда (залал) жиыны	799 577	2 156 018

Бірінші басшы (ол болмаған кезде - оны ауыстыратын тұлға) _____Тұрысбеков Б.А.
Бас бухгалтер (ол болмаған кезде - оны ауыстыратын тұлға) _____Скачкова Т.Б.

№3 нысан

2023 жылғы "01 "қаңтардағы жағдай бойынша "Сентрас Иншуранс" СК" АҚ сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымының ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп (жанама әдіс)

(мың теңгемен)

Баптардың атауы	01.01.2023	01.01.2022
1	2	3
Салық салуға дейінгі пайда	773 751	2 388 549
Ақшалай емес баптарды тузету:	30 811	78 452
Амортизациялық аударымдар және тозу	162 430	109 157
күмәнді борыштар бойынша резервтер бойынша шығыстар	122 607	146 040
қаржылық актив құнының өзгеруінен іске асырылмаған кірістер мен шығыстар	-16 229	32 019
ақшалай емес баптарға өзге де тузетулер	-237 997	-229 384
Операциялық активтер мен міндеттемелердегі өзгерістерге дейінгі операциялық кіріс (шығыс)	804 562	2 466 988
Операциялық активтердің (ұлғаюы)/азаюы:	-7 634 958	-7 027 941
Орналастырылған салымдардың (ұлғаюы) азаюы	0	209 522
Саудаға арналған және сату үшін қолда бар бағалы қағаздардың (ұлғаюы) азаюы	-5 295 127	-9 048 250
"РЕПО" операциясының ұлғаюы (азаюы)	402 840	1 663 055
Қайта сақтандыру активтерінің (ұлғаюы) азаюы	-1 786 300	-463 100
Сақтанушылардан (қайта сақтанушылардан) және делдалдардан алынатын сақтандыру сыйлықақыларының (ұлғаюы) азаюы	-652 868	455 307
Басқа дебиторлық берешектің (ұлғаюы) азаюы	-80 904	96 946
Болашақ кезеңдердегі шығындардың ұлғаюы/азаюы	2 492	-8 438
Басқа активтердің (ұлғаюы) азаюы	-225 091	67 017
Операциялық міндеттемелердегі ұлғаю/азаю	9 123 837	5 079 099
Алынбаған сыйлықақы резерві сомасының ұлғаюы (азаюы) (нетто)	6 257 086	-496 812
Орын алған, бірақ мәлімделмеген залалдар резерві сомасының ұлғаюы (азаюы) (нетто)	-97 216	-6 852
Мәлімделген, бірақ реттелмеген шығындар резерві сомасының ұлғаюы (азаюы) (нетто)	2 185 512	-19 316
Қайта сақтандырушылармен есеп айырысудың ұлғаюы (азаюы)	245 866	64 421
Сақтандыру (қайта сақтандыру) қызметі бойынша делдалдармен есеп айырысудың ұлғаюы (азаюы)	45 020	-4 592
Сақтандыру (қайта сақтандыру) шарттары бойынша төленуі тиіс шоттардың ұлғаюы (азаюы)	41 316	5 143
Басқа кредиторлық берешектің ұлғаюы (азаюы)	-7 883	5 697
"РЕПО" операциясының ұлғаюы (азаюы)	116 883	5 601 814
Болашақ кезеңдердегі кірістердің ұлғаюы (азаюы)	131 751	-26 097
Басқа міндеттемелердің ұлғаюы (азаюы)	205 502	-44 323
Табыс салығын төлеуге дейінгі операциялық қызметтен таза ақша ағындары	1 488 879	-1 948 842
		0
Төленген корпоративтік табыс салығы	-25 826	232 531
Операциялық қызметтен түскен ақша қаражатының жиыны	1 514 705	-2 181 373
		0
Негізгі құралдар мен материалдық емес активтерді сатып алу	-21 850	-26 397
Негізгі құралдар мен материалдық емес активтерді сату	49	154
Инвестициялық қызметтен түскен таза ақша ағындары	-21 801	-26 243
Дивидендтер төлеу	-2 000 000	
Қаржылық қызметтен түскен ақша ағындары	-2 000 000	0
Есепті кезеңдегі ақшаның таза ұлғаюының немесе азаюының жиыны	297 466	259 369
Есепті кезеңнің басындағы ақша қаражаттары және олардың баламалары	409 088	149 719
Жыл соңындағы жағдай бойынша ақша қаражаттары және олардың баламалары	706 554	409 088

Бірінші басшы (ол болмаған кезде - оны ауыстыратын тұлға) _____Тұрысбеков Б.А.
Бас бухгалтер (ол болмаған кезде - оны ауыстыратын тұлға) _____Скачкова Т.Б.

№4 нысан

2023 жылғы "01 "қаңтардағы жағдай бойынша "Сентрас Иншуранс" СК" АҚ сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымының капиталындағы өзгерістер туралы есеп

(мың теңгемен)

Баптардың атауы	Жарғылық капитал	Сату үшін қолда бар қаржылық активтерді қайта бағалау қоры	Тұрақтандыру резерві	Бөлінбеген пайда (залал)	Барлығы капитал
1	2	3	4	5	6
01.01.2022	1 325 750	376 995	0	7 051 256	8 754 001
Бір жылдағы таза пайда	0			799 577	799 577
Басқа жиынтық табыс	0	-16 229	0	0	-16 229
Дивидендтер төлеу				-2 000 000	-2 000 000
Тұрақтандыру резервінен аудару	0		0	0	0
Кезең ішіндегі жалпы жиынтық табыс/залал	1 325 750	360 766	0	5 850 833	7 537 349
01.01.2023	1 325 750	360 766	0	5 850 833	7 537 349

Бірінші басшы (ол болмаған кезде - оны ауыстыратын тұлға) _____Тұрысбеков Б.А.
Бас бухгалтер (ол болмаған кезде - оны ауыстыратын тұлға) _____Скачкова Т.Б.

ПІКІР

СЕНІМ САПАНЫ КӨТЕРДІ

Ел тұрғындарының сотқа деген сенімін арттыруда жүйе жұмысында жүзеге асырылып жатқан ауқымды реформалардың маңызы зор. Себебі, олардың барлығы азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын әділ қорғау мақсатын көздейді. Бұл ретте әкімшілік әділет жүйесінде жасалған өзгерістерді ерекше атауға болады. Мәселен, қарапайым азаматтар мен мемлекеттік билік органдарының арасында орын алатын жария құқықтық дауларды реттеу жүйесі халықтың ыңғайына барынша икемделген.

Тағы бір оңтайлы өзгерісті сот саласының цифрлануымен байланыстыруға болады. Мысалы, қазіргі күні сот жұмысына жасанды зерде элементтері қарқынды түрде енгізілуде. Олар сот практикасының ашықтығын арттырып, істердің жедел қаралуына ықпал етуімен құнды. Ал кез келген жұмыс барысының ашық болуы мен жеделдігі азаматтарда оң көзқарас қалыптастырады. Роботтандыру элементтері, аумақаралық соттылық, т.б. игі бастамалардың қай-қайсысы болса да жүйе жұмысына серпін беруде. Аумақаралық соттылық сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға бағытталған. Дамыған елдермен салыстырғанда қазақстандық соттардың неғұрлым қолжетімді екенін халықаралық сарапшылар жоққа шығармайды. Мысалы, бізде баж салығының мөлшері аз, істердің қаралуы тез.

Ел Президенті өзінің халыққа арнаған жолдауында қоғамның соттарға деген сенімін орнықтыру басымдығы бар мақсатқа айналуы керектігін және бұған мемлекет пен судьялар корпусының өз күштерін жұмылдыруы арқасында ғана қол жеткізуге болатынын айтқан еді. Осы ретте сот шешімдерінің сапасын арттырудың маңызы зор десек, бұл тұрғыда да бірқатар маңызды шаралар қолға алынды. Қазіргі таңда сот актілерінің сапасына қойылар талап қатаң. Судьялар өздері қабылдаған сот актілерін сотқа қатысушыларға түсіндіріп, олардың көңілінде күмән-күдік қалдырмайды, яғни, істің әділ шешілгеніне көздерін жеткізеді.

Азаматтардың сотқа деген сенімін арттыру бағытында көптеген жұмыстар атқарылуда. Солардың бірі сотқа келіп түскен шағымдардың судьяларға автоматты жүйе арқылы бөлінуі. Бұл судьялардың қалаған сот ісін алып жүргізуіне жол бермейді. Соттар жұмысын ұйымдастыру деңгейі де жылдан-жылға жақсарып жатыр. Оған ел соттарының заманауи талаптарға сай жабдықталуы дәлел. Бүгінде соттар қызметі халықаралық стандарттарға сай көрсетілуде деуге толық негіз бар.

Жалпы алғанда, сотқа деген сенімнің қолжетімді сот төрелігі, судьяның беделі, сондай-ақ, түсінікті сот шешімі арқылы қалыптасары анық. Осы себепті, үшінші билік өкілдеріне жүктелген жауапкершілік жүгі ауыр. Десек те, сенім үддесінен шығу біздің басты міндетіміз.

Дуния-Зада КЕНШИМОВА,
Ақтау қалалық
№2 сотының судьясы
МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ

ОҢ ҚАДАМ

САНДЫҚ ЖҮЙЕ САЛА ЖҰМЫСЫН ЖАҢҒЫРТТЫ

Жаңа технологияның енгізілуі сот саласына айтарлықтай өзгеріс әкелді. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы аясында жүргізілген ауқымды жұмыстар нәтижесінде халық көңілінен шығатын, азаматтардың сотқа деген сенімін арттыратын жүйе қалыптасып отыр.

Сандық технология игілігін пандемия кезінде анық сезіндік. Талай мекеме онлайн жұмысты ұйымдастыра алмай жабылып жатқанда, сот жүйесі жұмысын онлайн жалғап әкетті. Бұл сот жүйесінің жүктемесі артпай, халықтың да құқығының дер кезінде қорғалуына ықпал етті. Осыған дейін Мемлекет басшысы соттардың ашықтығы мен обьективтілігін айқындайтын электронды инновациялық жүйені енгізуді және сот жүйесінің халыққа барынша қолжетімді болуын қамтамасыз етуді тапсырған болатын. Осы тапсырмалардың барлығына бүгінде сандық технология арқылы қол жеткізіп отырмыз. Халықтың да уақыты үнемделіп, соттардың да жүктемесі бұрынғыдан азайды. Мұндай ашықтық пен жариялылық халықтың сотқа деген сенімінің артуына ықпал етті.

Сот жүйесінде ақпараттық технологияны белсенді қолдану нәтижесінде халық қағазбастылық пен кезекке тұрудан арылды. Қазір азаматтар үйде отырып-ақ қалаған қызметіне қол жеткізуде. Елімізде алғашқылардың бірі болып сандық технологияға өткен сот жүйесі бүгінгі күні ыңғайлылығымен, тиімділігімен, халықтың уақытын үнемдеуімен жұртшылықтың көңілінен шығып отыр.

Сот жүйесіндегі негізгі жобаның бірі – «Smart сот». Бұл жоба халыққа түсінікті әрі қолайлы, қарапайым, қауіпсіз электрондық қызмет жасауды көздейді. Қазір сот істері судьяларға автоматты жүйе арқылы бөлінеді. Сот қызметінде адам факторының азаюы сыбайластықтың жолын кесті.

Сот саласында жүргізіліп жатқан тың реформалар мен жаңашылдықтар құқықтық саясаттың басты қағидаттарын басшылыққа алып, мемлекет пен қоғам институттарын одан әрі демократияландыруға бағытталған. Бұл сот беделін нығайып, сенімді арттырары сөзсіз.

Қайрат СӘРСЕКЕЕВ,
Астана қаласы
мамандандырылған
ауданаралық экономикалық
сотының судьясы

ПӘРМЕН

ШЕШІМ ОРЫНДАЛУЫМЕН ҚҰНДЫ

Халықтың құқығы мен бостандығын қорғауда сот шешімінің дер кезінде орындалуы маңызды. Осы қызмет жүктелген жеке сот орындаушылар институтының жұмыс істей бастағанына 10 жылдан асты. Бүгінгі күнге дейін бұл институт толыққанды қалыптасып, соның нәтижесінде атқарушылық өндіріс сапа жағынан да, сан жағынан да жаңа деңгейге көтерілді.

Сот орындаушы сот шешімін орындату үшін борышкердің шоты мен жылжитын және жылжымайтын мүлкін пайдалануға, елден шығуына уақытша тыйым сала алады. Қазіргі таңда олардың жұмысын оңтайландыру арқылы сот шешімін тезірек жүзеге асыру үшін көптеген шаралар жасалып жатыр. Мәселен, мамыр айынан бастап сот орындаушылар автокөлік құралдарына бірнеше минут ішінде электрондық тәсілмен тыйым салып немесе оны алып тастай алатын болды. Бұл қызмет Әділет министрлігінің Digital Justice жобалар портфелі шеңберінде Мемлекет басшысының тапсырмасын орындау мақсатында іске қосылды. Жобаны Әділет министрлігі, Республикалық жеке сот орындаушылар палатасы, Ішкі істер министрлігі, Бас прокуратураның Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитеті бірлесіп әзірледі. Мамандар қазіргі таңда осы жобаны енгізудің нәтижесінде сот орындаушылар мен ішкі істер органы арасындағы қағаз құжат айналымы қысқарғанын, жүйе жұмысы жақсарып, жеке сот орындаушыларға қатысты шағым саны азайғанын айтып отыр.

Әрбір сот актісі орындалуымен құнды десек, жеке сот орындаушылар елімізде заң үстемдігін орнатуға айрықша үлес қосып отыр.

Серік ОРАЛОВ,
Ақтөбе облысының
жеке сот орындаушысы

БАСТАМА

«ЕЛУ ЖЫЛДА ЕЛ ЖАҢА»

Бүгінде құжаттармен жұмыс істеу бұрынғыдан әлдеқайда жеңілдегенін әрбір азамат мойындайтын шығар. Соның арқасында көп тірлігімізді үйден шықпай-ақ бітіріп алатын жағдайға жеттік. Сотта да мұндай оң өзгеріс баршылық.

Сот кабинеті – бұл электрондық ақпараттық сервис. Осы онлайн сервис сот ісін жүргізуді жеңілдету және сот қызметіне қолжетімділікті арттыру мақсатында іске асырылған. «Сот кабинеті» дегенді таң атқаннан есігін тақылдататын бір бөлме деп жүргендер баршылық. Бұл сервиске кіруді ЖСН немесе БСН, сонымен қатар құпия сөз арқылы жүзеге асыра аласыз. «Сот кабинеті» қызметін пайдалану шарты өте қарапайым. Сот ісін жүргізушіге ҚР Ұлттық куәландыру орталығынан электрондық цифрлық қолтаңбаны алып, «Сот кеңсесінде» стандартты тіркеу рәсімінен өту жеткілікті. Талап арыз пайдаланушының ЭЦҚ куәландырғаннан кейін әділет органының ақпараттық жүйесіне беріледі.

Жаңа сервис процеске қатысушылардың материалдармен танысу ісін айтарлықтай жеңілдету, сот құжатын зерделеуге кететін уақыт пен шығынды қысқарту мақсатында әзірленген. Сервисте электронды сот құжаттарын көруге, сақтауға және жүктеп алуға болады. Осылайша «Сот кабинеті» халық үшін бірыңғай, көп функциялы терезенің рөлін атқарады. Сот жүйесінде қазіргі заманғы технологияларды енгізу және қолдану сот ісін жүргізуді жеңілдетеді, бюрократиялық кедергілерді жойып, күні бойы сарылып жүгірген халықтың әр есікті ұрып, әр есіктен сығалауын біржола тоқтататынына сенім мол.

Нұрдәулет ЕРКІНБЕКОВ,
Түркістан қаласы
мамандандырылған
тергеу соты сот отырысының
хатшысы

ПАРЫЗ

ЕЛГЕ ҚЫЗМЕТ - МӘРТЕБЕЛІ МІНДЕТ

Мемлекеттік қызмет бұл – халықтың сенімін ақтаумен қатар, ұлтымыздың абыройын асырып, асқақтату. Әрбір өркениеттің өріне қадам басқан мемлекеттің ең басты тірегі, оның идеясы мен саясатын алға апарушы мемлекеттік қызметкер екені белгілі. Сондықтан да ұлт мәртебесін көтеретін, ел абыройын асқақтататын мемлекеттік қызметкер болу – мәртебелі міндет деп санаймын.

Мемлекеттік қызметтегі азаматтардың білімі мен білігі маңызды рөлге ие. Себебі, жан-жақты, білімді, жауапкершілігі мол қызметші өз жұмысын тиянақты жасап қана қоймай, тұрғындар тарапынан болған сыни көзқарасқа, ұсыныс-талаптарға сауатты әрі нақты жауап бере алады. Мемлекеттік қызметті адал атқару қоғамның мемлекетке деген сенімін нығайтады.

Мемлекеттік қызметшілер – билік пен қарапайым халықтың арасын жалғайтын алтын көпір. Мемлекеттік қызметші болу зор жауапкершілікті, абыройлы міндетті жүктейді. Оған лайық болуы үшін қызметшінің бойында кәсіби біліктілігінен бөлек адами құндылығы да жоғары болуы тиіс. Осы жауапты салада қызмет етіп жүрген әріптестерімді кәсіби мерекелерімен шын жүректен құттықтаймын!

Айгерім ШАЙМЕРДЕН,
Ақмола облысы бойынша ҚР Сот әкімшілігі
департаментінің маманы

ӘРТҮРЛІ

10. Алматы қаласы, Түрксіб аудандық соты азаматты өлді деп тану туралы азаматтық іс қозғады. Арызданушы Масякин Андрей Александрович соттан қарындасы Масякина Елена Александровнаны қайтыс болды деп тануды сұрайды. Себебі, 2012 жылдың мамыр айынан бастап Е.А. Масякинаның тағдыры туралы ештеңе белгісіз, соңғы тұрғылықты жері: Алматы қаласы, «Айнабұлақ» ықшамауданы, 124 үй, 40 пәтер. 1977 жылы 17 қаңтарда туылған Масякина Елена Александровнаның тұрған жерін білетін тұлғалар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап үш ай ішінде Алматы қаласы, Түрксіб ауданы, Спартак көшесі, 11, мекенжайы бойынша Алматы қаласы, Түрксіб аудандық сотына жүгінсін. Тел.: 87273331367, 87273331377.

БАНКРОТТЫҚ

28. Астана қаласы мамандандырылған ауданаралық экономикалық соттың 2023 жылғы 12 маусымдағы ұйғарымымен «АКМ-ПЛАНУМ» ЖШС-н (БСН 111240012461) банкрот деп тану туралы азаматтық іс қозғалды. Заңды мекенжайы: ҚР, Астана қаласы, Байқоңыр ауданы, Әлмұхан Сембинов көшесі, 27 үй.

ТАРАТУ

2. «Айдын 2030» ЖШС (БСН 200640007703) өзінің таратылғаны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжайда қабылданады: 020507, Қазақстан Республикасы, Ақмола облысы, Бұланды ауданы, Қараөзек ауылы, Шоқан Уәлиханов көшесі, 50 үй.

3. «Саран қаласы әкімдігінің «Саран қаласының халқын жұмыспен қамту орталығы» КММ (БСН 110740014909) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Қарағанды обл., Саран қ., Ленин даңғылы, 11 үй.

4. «Жаңаөзен қаласы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ (БСН 110740004971) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, «Жалын» шағынауданы, құрылыс 25Б.

5. БҚО, Тасқала ауданы әкімдігінің «Халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ (БИН 110640013808) ҚР Еңбек кодексінің 52-бабы 1-тармағы 1-тармақшасы және 53-бабтың 1-тармағына сәйкес таратылатыны туралы хабарлайды. Барлық шағымдар осы хабарламаны алған сәттен бастап 2 ай ішінде БҚО, Тасқала ауданы, Тасқала ауылы, Абай көшесі, 3 ғим. мекенжайы, тел.: 8(71139)21269 бойынша қабылданады.

6. «Панфилов ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, БСН 110640020800 (Қазақстан, Жетісу обл., Панфилов ауданы, Жаркент қаласы, Николай Головацкий көшесі, 131 ғимарат), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Жетісу обл., Панфилов ауданы, Жаркент қаласы, Н.Н. Головацкий көшесі, 129. Тел.: 87283151388.

7. «Ақтөбе облысы, Әйтеке би ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 110740000146, заңды мекенжайы Ақтөбе обл., Әйтеке би ауд., Темірбек Жүргенов ауылдық округі, Темірбек Жүргенов ауылы, Балдырған көшесі, 10 ғимарат, 2023 жылдың 1 шілдесінен бастап өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Ақтөбе облысы, Әйтеке би ауданы, Темірбек Жүргенов ауылдық округі, Темірбек Жүргенов ауылы, Ардагерлер көшесі, 9/А ғимарат. Тел.: 87770320102.

8. Заңды ұйымның атауы: «Берекелі-2030» ауылдық тұтынушы кооперативі, БСН 091040014701, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Ақмола обл., Қорғалжын ауданы, Қорғалжын ауылы, Абай көшесі, 44А. Тел.: 87015538729.

9. «Солтүстік Қазақстан облысы Айыртау ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, БСН 110640006825, СҚО, Айыртау ауданы, Саумалкөл ауылы, Ш.Уәлиханов көшесі, 42 үй, 2023 жылғы 1 шілдеден бастап өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде СҚО, Айыртау ауданы, Саумалкөл ауылы, Ш.Уәлиханов көшесі, 42 үй, мекенжайы бойынша қабылданады. Тел.: 87153322452.

13. «Абай облысы Бородулиха ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесін тарату туралы» Бородулиха ауданы әкімдігінің 2023 жылғы 8 маусымдағы № 142 қаулысына сәйкес, «Абай облысы Бородулиха ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ 2023 жылғы 1 шілдеден бастап таратылады.

14. «Акжол & Нурислам»-ның (БСН 210940019105) жабылуына байланысты алыс-берісі бар мекемелер, жеке азаматтар хабарландыру газетке жарияланған күннен бастап 2 ай ішінде хабарласуына болады. Өтініштер Маңғыстау облысы, Бейнеу ауданы, Бейнеу селосы, Абай көшесі, 28 үй.

15. «Қармақшы аудандық жұмыспен қамту, әлеуметтік бағдарламалар және азаматтық хал актілерін тіркеу бөлімінің «Байқоңыр қаласы бойынша халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 171240020969, өзінің таратылғаны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қызылорда облысы, Байқоңыр қаласы, Абай даңғылы, 16 ғимарат. Тел.: 8(33622)75300.

16. «Ақтөбе облысы, Қарғалы ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 110740002310, 2023 жылдың 1 шілдесінен бастап, Қарғалы ауданы әкімінің 15.06.2023 жылғы №98 қаулысымен таратылатындығын хабарлайды. Сұрақтар бойынша: Қарғалы ауданы, Бадамша ауылы, Әйтеке би көшесі, 32. Тел.: 8(71342)23692, 23252.

17. «Мәртөк ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 110640022044, 2023 жылдың 1 шілдесінен бастап, Мәртөк ауданы әкімінің 07.06.2023 жылғы №115 қаулысымен таратылатындығын хабарлайды. Сұрақтар бойынша: Ақтөбе облысы, Мәртөк ауданы, Мәртөк ауылдық округі, Мәртөк ауылы, Сейфуллин көшесі, 34Б, «Ашық әкімдік» ғимараты. Тел.: 8(71331)21325, 8(71331)21324.

18. «KHS GmbH in Almaty» өкілдігі («КХС Гмб в Алматы»), БСН 990842001369, өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Наразылықтар хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Төлебаев көшесі, 82 үй, 2 пәтер, пошталық индексі 050013.

19. «Yolkon Group» ЖШС БСН 060740007210, өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай ішінде мына мекенжайда қабылданады: Абай даңғылы, 153, 46, тел. 87475000096.

20. «ГРК КОЙТАС» ЖШС, БСН 010440000302, өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қазақстан, Ақтөбе облысы, Қарғалы ауданы, Бадамша с/о, Бадамша ауылы, М.Оспанов тұйық көшесі, 2 үй, 2 пәтер, пошта индексі 040000.

21. «Корпорация «АЗИЯ-ИНВЕСТ» ЖШС, БСН 991040000422, өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қазақстан, Ақтөбе облысы, Қарғалы ауданы, Бадамша с/о, Бадамша ауылы, М.Оспанов тұйық көшесі, 2 үй, 2 пәтер, пошта индексі 040000.

22. «Ақтөбе облысы, Алға ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 110640018145, 2023 жылдың 1 шілдесінен бастап, Алға ауданы әкімінің 8.06.2023 жылғы №155 қаулысымен таратылатындығын хабарлайды. Сұрақтар бойынша: Алға қаласы, А.Байтұрсынов көшесі, 20. Тел.: 8(71337)42110.

25. «Солтүстік Қазақстан облысы, Аққайың ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 110640004561, таратылғаны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, СҚО, Аққайың ауданы, Смирнов селосы, 9 май көшесі, 67.

26. «Жамбыл ауданы әкімдігінің халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 110640017107, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Жамбыл ауданы, Ұзынағаш ауылы, Қараш батыр 120, тел. 8(72770)21166.

27. «Риддер қаласының халықты жұмыспен қамту орталығы» КММ, БСН 110640009493, өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап 2 ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, ШҚО, Риддер қаласы, Тәуелсіздік даңғылы, 12а н. т. 45, тел. 87233621345, E-mail: centr_zanyat_ridder@mail.ru.

МҰРАГЕРЛІК

11. 25.10.2022 жылы қайтыс болған Сыздыкова Ұрхия Есембекқызының артынан мұралық іс ашылды. Мұрагерлері немесе мұра туралы білгісі келгендер болса, нотариус F.А.Шардарбековке келулеріңіз керек. Қызылорда облысы, Шиелі ауданы, Шиелі кенті, Т.Рысқұлов көшесі, №5 ғимарат. Тел.87022334499.

12. 18.04.2020 жылы қайтыс болған Тажекеева Куланипаның артынан мұралық іс ашылды. Мұрагерлері немесе мұра туралы білгісі келгендер болса, нотариус F.А. Шардарбековке келу керек. Мекенжайы: Қызылорда облысы, Шиелі ауданы, Шиелі кенті, Т.Рысқұлов көшесі, №5 ғимарат. Тел.87022334499.

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты мен Сот әкімшілігінің ұжымы Жоғарғы Соттың азаматтық істер жөніндегі сот алқасының төрағасы Нұрсерік Кәрімұлы Шәріповке анасы

Ағиша Құсайынқызының

қайтыс болуына байланысты ауыр қайғысына ортақтасып, көңіл айтады.

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:

Алматы қаласы
Тел.: 8(727) 292-43-43,

8 (708) 929-98-74

E-mail:
zanreklama@mail.ru
zanreklama.kz

ЖАРНАМА ҚАБЫЛДАЙТЫН ОРЫНДАР:

ЖК «Қандыбаева», Газеттерге, журналдарға және сайттарға хабарландыру қабылдау агенттігі: 8(727)327 30 92, тел/факс: 273 47 98, 8 707 895 21 99, 8 701 739 27 83, 8 705 185 75 73 www.gazetyisaity.kz, e-mail: vsegazety@mail.ru Алматы қ., Абылай хан даң., 60, Мақатаев көш.қиылысы, 208 кеңсе.

ЖК «Best Agency», мекенжайы: Алматы қ., Абылай хан даң., 60, Мақатаев көш.қиылысы, 209 кеңсе. Тел/Whatsapp 8 707 280 09 12.

«KAIROS» ЖК, Алматы қаласы, Жібек жолы даңғылы, 55, Пушкин көшесімен қиылысы, «Алма» СО, 4 қабат, ресепшн, тел.: 271-49-39, 8707 705-92-22. E-mail: kaldybayeva@mail.ru. Барлық хабарландыруды What's app бойынша қабылдаймыз.

ЖК «Gold Capital» Нұр-Сұлтан қ., Абай көшесі, 78, 105-кеңсе. Тел.: 8 (7172) 52-02-11, 8(702)839-90-86.

«Sokrat-PV» Юридическое агенство» ЖШС, Павлодар қаласы,Крупская көшесі,61,кеңсе 23. Телефон: 87027159520; 87182221266 (жұмыс).

«Назар-1 фирмасы» ЖШС («РУТА» ЖА), директоры Кривилова Татьяна Ивановна. Шымкент қ., Г.Иляев көшесі, 47 (Шаймерденов к. бұрышы) RBK банктің жанында, Тел.: 8 (7252) 53-40-48. WhatsApp : +7-705-705-31-31. E-mail: nazar.reklama@gmail.com

ЖК «TRade and service», Алматы қ., ш/а Жетісу-3, 55/133.

ЖК «Аюбаева», Қарағанды қ., Жамбыл көшесі, 11. Тел.: 8 (7112) 42-00-71.

Арлан-консалтинг ЖШС, Семей қ.,К.Мұхаметханов көшесі,23 «А»,104-бөлме. Тел.: 8 (705) 798-58-18,8(708)4672701

«Грация» ЖШС, Атырау қаласы, Махамбетов көшесі, 107-а, 2-бөлме, тел.: 32-14-29, 30-65-24, 8701 920 4538.

«ЮрСлужба» ЖШС, Көкшетау қ., Е. Әуелбеков көшесі,129. Тел.: 8 (7162) 25-77-17,8(747)8097074.

«Версия-Пресс» ЖШС, Павлодар қ., Естай көшесі 40. Тел.: 8 (7182) 32-47-67,32-49-04

Қалиасқаров Нұрлан Нұрғисынұлы ЖК, Петропавл қ.,К.Сүтішов көшесі,58,30-бөлме,3-қабат. Тел.: 8 (7152) 46-02-57,ұялы тел.: 8 (777) 572-29-91, 8 (701) 315-54-59.

ЖК «Бакирова Г.», Шымкент қ., Желтоқсан көшесі, 18. Әділет Департаметінің жанында. Тел.: 8 705 714 58 77.

Михеева Ольга Станиславовна ЖК, Қостанай қ., Гоголь көшесі, 110, ВП 67 (Чехов-Гоголь көш. қиылысы), Тел.: 8-714-2-50-97-07, ұялы тел.: 8-7758847211,8-7053506918.

«Озат-1» ЖШС, Ақтөбе қ., Алтынсарин көшесі 31. Тел.: 8 (7132) 40-41-05,ұялы тел.: 87774348344 және Ақтау қаласы.

ЖК «SAPA KZ» Атырау қаласы, ұялы тел.: 87781063779,e-mail:zan-at@mail.ru.

«Юридическая фирма «Консультант» ЖШС Орал қ.,Л.Толстой көшесі,28. Тел.: 8 (7112) 50-88-05.

«Реклама» ЖШС, Орал қ., Достық-Дружба даңғылы,182. Тел.: 8 (7112) 50-47-34.

ЖК «Сагидоллина Б.», 1 Теміржол вокзалы, Р.Зорге көшесі 8,«Лина» шаштаразы. ardawka_94@mail.ru,Тел: 87058762218.

«Компания Жете» ЖШС, Талдықорған қ., ш/а, Молодежный 3-үй, 1-п. Тел.: 8(7282) 24-29-66, 87058147221.

ЖК Гавриленко И.И., Қостанай қ.,пр. әл-Фараби 119-үй,407-А бөлме. Тел/факс: 8 (7142) 53-63-21.

«Жас Отау» ЖК Қыдырбаева Н.Н.Қызылорда қ., Әйтеке би көшесі, 27. Тел.: 26-45-89, ұялы тел: 8 (777)402-28-28; 8 (700) 332-24-78

ЖК Тажибаева, Тараз қаласы, Қойкелді көшесі 158 а, ХҚО аумағы. Ұялы тел.: 87017268772, 87054422939.

ЖК Новоселова Лилия, Петропавл қаласы,Қазақстан Конституциясы көшесі,28-үй,1-қабат. Тел.: (87152) 46-74-77,8-777-228-64-13.

ЖК «Reklam Servise», Тараз қаласы, Төле би көшесі,73 (ауладан кіру). Тел.: 8(7262)502222,ұялы тел: 87019457336 Татьяна.

ЖК «Выдай», Өскемен қаласы,60. Тел.: 8(7232) 578414,ұялы тел.: 87772256506.

САРАП

АПЕЛЛЯЦИЯ ИНСТИТУТЫ – ҚАТЕНІ ТҮЗЕУГЕ БЕРІЛГЕН МҮМКІНДІК

Дәурен ЕРАЛИЕВ,
Сырдария аудандық сотының судьясы

Демократиялы, зайырлы мемлекетте әрбір азаматтың өз құқығы мен бостандығы заңмен қорғалады. Бұған Конституцияда кепілдік берілген. Сәйкесінше, тәуелсіздік жылдарында Қазақстан азаматтарында қандай да бір дау туындағанда жұдырықтың күшімен емес, заңның пәрменімен шешуге болатынына көз жеткізді.

Өз құқығын сот арқылы қорғай алатынына сенгендіктен азаматтардан сот өндірісіне түсетін арыз-шағымы көп. Ал осы арыздарды заң тезіне салып әділ қарау, қос тараптың да күмәнін тудырмайтындай тура таразылау әр судьяның міндеті.

Сот шешімі – сот өндірісінің, судья қызметінің түпкілікті нәтижесі. Дегенмен, төменгі саты соттарында шығарылған шешімдерді нақты дәлел, деректер болған жағдайда өзгертуге, күшін жоюға болатынын ұмытпауымыз керек. Яғни, шешімге де, іс жүргізу әрекетіне де шағымдануға болады. Бұл Азаматтық процестік кодексте толық көрсетілген. Осы тұрғыдан алғанда сот апелляциясы – аса маңызды институт.

Іс жүргізу әрекетіне, шешімнің әділдігіне шағымданғандар апелляцияның тәртібін түсінгені дұрыс. Азаматтық процестік кодекстің 401-бабында сот шешімдеріне апелляциялық шағым жасау, прокурорлардың өтінішхаттар келтіру құқығы дәйектелген. 401-баптың 1-бөлігінде көрсетілгендей, заңды күшіне енбеген сот шешімдеріне апелляциялық тәртіппен апелляциялық шағым берілуі, прокурор апелляциялық өтінішхат келтіруі мүмкін. Апелляциялық шағым, прокурордың апелляциялық өтінішхаты шешім шығарған сот арқылы беріледі. шешімдерге апелляциялық шағымды, прокурордың өтінішхатын ҚР Жоғарғы Сотының мамандандырылған сот алқасы кемінде үш алқа судьясының алқалы құрамында қарайды. Бұл жерде, әсіресе, кодекстің 404-бабы 2-бөлімін басшылыққа алу керек. Онда «Апелляциялық шағымда, прокурордың өтінішхатында бірінші сатыдағы сотта мәлімделмеген талаптар болмауға тиіс. Бірінші сатыдағы сотқа ұсынылмаған жаңа дәлелдемелерге сілтеме жасауға, егер шағымда, прокурордың өтінішхатында оларды бірінші сатыдағы сотқа ұсынудың мүмкін еместігінің негіздемесі болса, оның ішінде, егер адам бірінші сатыдағы сотта іске қатысуға тартылмаса, сондай-ақ, егер бірінші сатыдағы сотта оларды зерттеу және талап етіп алдыру туралы өтінішхат мәлімделіп, бірақ ол қанағаттандырусыз қалдырылса, жол беріледі» деп көрсетілген.

Сот тәжірибесіне сүйенетін болсақ, сот шығарған шешімге дау алаңындағы тараптың екеуінің де көңілі толатын кез сирек. Сондайда жеңілген тараптың жоғары сатыға шағымдануы қалыпты жағдай. Бірақ, бұл жерде шағымым негізді ме, шешімді өзгертуге ұсынатын дәлелім мықты, құжатым анық та заңды ма деген сауалға іштей жауап берген соң ғана апелляцияға жүгінген абзал.

Апелляция институтының мақсаты ең алдымен заңсыз сот актілерін түзетуге бағытталған. Апелляцияның ауыртпалығын азайтып, сот жұмысына көңілі толмайтындар қатарын кеміту мақсатында судьялардың өзі ауқымды жұмыс жүргізіп келеді. Жалпы, өз талабы қанағаттандырылмаған азаматтардың бәріне сот шешімінің заңсыз болып көрінетіні түсінікті. Ал сот шешімінің заңды екеніне қарапайым азаматтардың көзін жеткізу үшін, іс жүргізу әрекеттерінің талапқа сай екенін көрсету үшін судьялар өзі шығарған шешімді ұғынықты тілмен түсіндіруге, тараптар қойған сауалдарға жан-жақты жауап беруге міндетті. Бұл Азаматтық процестік кодекстегі негізгі жаңашылдықтың бірі. Кодекс шеңберінде әрекет етіп, шешімнің туралығын нақты аргументтермен түсіндірген судья шешіміне арыз жазатындар аз.

Апелляцияға жүгіну – тараптарға сот шешімімен келіспейтін бөлігінде немесе тұтастай алғанда, болжамды сот қатесін, заңды немесе фактіні түзетуге мүмкіндік береді. Сот шешіміне шағым беру мүмкіндігінің болуы – судьяның қателесу мүмкіндігін тану болып табылады. Бұл тетік бір жағынан судьялардың өз ісіне мұқият, жауапты қарауына жол ашса, екінші жағынан азаматтардың өз құқығын қорғай алатынына, сотқа деген сенімін арттыруға алып келеді.

ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ

БІЛГЕН ЖӨН

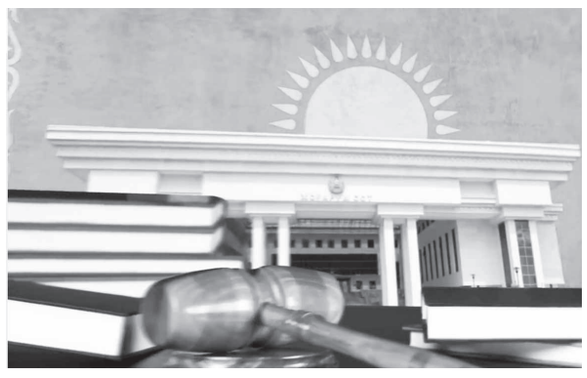

2023 жылдың 20 сәуірінде ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне бірқатар өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Атап айтқанда, отбасы-тұрмыстық қатынастары аясындағы құқыққа қарсы әрекеттер үшін жазаны ауырлатып, бір тәуліктен бес тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алу жазасы бес тәулікке ауыстырылған.

ӨЗГЕРІСТЕР ЖАУАПКЕРШІЛІКТІ АРТТЫРАДЫ

Осы әрекеттер әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған жағдайда әкімшілік жауапкершілік он тәулік мерзімге әкімшілік қамаққа алуға қатаңдатылған.

Екіншіден, денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтірген жағдайда әкімшілік жаза 15 тәулікке қамауға алу жазасын тағайындайды.

Сонымен қатар, осы әрекеттер әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталанса 15 тәулікке әкімшілік қамаққа алу қарастырылады. Үшіншіден, ұрып-соғу бабы бойынша да жаза он тәулікке, ал әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекеттер жиырма тәулікке әкімшілік қамаққа алу жазасына әкеледі. Бұл кодекстің 461-бабының жаңа редакциясында жазылған.

Ішкі істер органы шығарған қорғау нұсқамасын бұзу он тәулікке әкімшілік қамаққа алуға алып келеді. Аталған бап мынадай екінші бөлікпен толықтырылған, осы кодекстің 50-бабының екінші бөлігіне сәйкес қылмысты әкімшілік қамаққа алу қолданылмайтын адамдар жасаған болса осы баптың бірінші бөлігінде көзделген әрекет үшін 30 АЕК мөлшерінде айыппұл салынады.

Өзгерістер мен толықтырулар ағымдағы жылдың 1 шілдесінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Жоғарыдағы аталған өзгерістер отбасы-тұрмыстық зорлық-зомбылықтан жәбірленген азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының қорғалуын қамтамасыз етіп, осы әрекеттер үшін жауапкершілікті күшейтуге бағытталғанын атап өту қажет.

Аңсабек НАЗАРҚҰЛОВ,
Байзақ аудандық сотының судьясы
ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ

ПАЙЫМ

ЖАҢА РЕФОРМАЛАР БИІКТЕРГЕ БАСТАЙДЫ

Ширек ғасырдан сәл астам уақыт ішінде еліміз әлемнің дамыған елдерімен теңескен, болашағы кемел елге айналды. Өзінің бағытын нақты ұстанған сот жүйесі де жылдар керуенін артқа тастап, жүргізілген тегеурінді сот реформасының аясында биік асуларды бағындырды.

Сот төрелігін тәуелсіз де бейтарап және әділетті жүзеге асыруды қамтамасыз ету мақсатында, қылмыстық сот ісін жүргізуіне алқабилер институты енгізілді, қамауға алуға санкцияны соттың беруі бекітілді, экономикалық, әкімшілік, әскери, кәмелеттік жасқа толмағандар, аса ауыр қылмыстық істерді қарайтын мамандандырылған соттар құрылды. 2000 жылғы 25 желтоқсанда «ҚР сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» конституциялық заңның қабылдануы ұлттық сот жүйесіндегі тарихи уақиға болды. Отандық сот жүйесінің халықаралық дәрежедегі беделі артып, біздің сот жүйесіндегі кейбір озық үлгілер мен бастамалар шетелдік әріптестеріміздің тарапынан қызығушылық тудырды.

Сот жүйесінде атқарылған бірнеше міндетті атап көрсетсек:

- еліміздің басты заңы – Конституцияда соттың мемлекеттік биліктің дербес тармағы ретіндегі мәртебесі бекітілді;

- заңның үстемдігі сот билігінің негізгі міндеті екендігі, азаматтар мен ұйымдардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғау басымдығы айқындалды;

- соттардың істерді қараған кезде ҚР Конституциясының ережелерін тікелей қолдануы алға қойылды;

- сот құрылысы және сот ісін жүргізу туралы заңнамаға халықаралық құқықтың жалпыға бірдей қағидаттары мен нормаларын іс жүзінде іске асыру, олардың ұлттық заңнама алдындағы басымдығы белгіленді;

- судья лауазымына үміткерлерді іріктеудің жаңа талаптары мен критерийлері қойылды;

- сот жүйесінің материалдық-техникалық, ұйымдастырушылық және кадрлық дербестілігі, соттарды республикалық бюджет қаражаты есебінен қаржыландыру бекітілді.

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, қандайда бір мемлекеттегі реформаның тиімділігі қоғамның дәстүрі, менталитеті және ерекшеліктерімен тікелей байланысты.

Тарихқа үңілетін болсақ, бірқатар шығыс мемлекеттеріндегі әлеуметтік-экономикалық модернизация олардың дәстүрлерімен сәтті үйлесім тапқан, салт-дәстүр қоғамдағы өзгерістердің өзегіне айналып, жақсы нәтижелерге қол жеткізген.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев 2020 жылы 23 қазанда өткен ҚР Судьяларының VIII съезіне қатысып, еліміздегі сот жүйесінің дамуы және судьялардың мәртебесі туралы ойларымен бөліскен болатын. Президент атап өткен мәселенің түйінін тарқататын болсақ, соттың әділ және тазалық принциптеріне берік болуы үшін қоғам мен мемлекет бірлесе күш жұмсауы қажет. Әлемді шарпыған пандемия кезеңінде еліміздегі шағын және орта бизнес, медицина, әлеуметтік сала және сот қызметі де үлкен сынақтан өткені белгілі.

Мемлекеттік қызмет түрлерінің көпшілігі цифрландырылып жатқанда, сот саласы да осы жаңашылдықтан сырт қалмады. Сот процестерін жедел және қашықтан ұйымдастырудың оңтайлы тұстары да өз пайдасын тигізіп келеді.

Осы тұста, сот жүйесінде заманауи ақпараттық технологиялардың да енгізілгенін атап өту керек. Ол «Сот кабинеті» сервисінің тиімді қызметін, республиканың сот отырысы залдарының үн-бейнежазба қондырғыларымен жабдықталғанын, сондай-ақ, бейнебайланыс қызметі де өте жақсы дамып, өз септігін тигізіп келе жатқандығы туралы айта аламыз.

Сот реформаларының арқасында қазір аудандық соттардың барлығында электронды құжат айналымы жолға қойылып, талап арыздарды көпшіліктің әлеуметтік желілер арқылы жіберіп, бақылап отыруына жағдай жасалды.

Қағазбастылықтан арылып, уақытты үнемдеп отырғанымыз да осы реформалардың жемісі екені мәлім.

Соңғы уақытта сот жүйесіне енгізілген алқабилер соты, медиациялық тәсілмен дауларды шешу тетігінің табылуы қазылар жүктемесін азайтуға үлкен серпін беретін бастамалар болып табылады.

Бүгінгі Қазақстанның сот жүйесі әлемнің ең озық мемлекеттерінің халықаралық деңгейде танылған стандарттарына сәйкес келеді. Сот жұмысының сапасы, оның әділдігі мен ашықтығы – кез келген мемлекеттің демократиялық дамуының басты факторы.

Сондықтан сот жүйесін модернизациялау мен заманауи тетіктерді пайдалану оның барлық деңгейінде өзекті болып қала беретіні сөзсіз.

Алмагүл КҮНШЫҒАРОВА,
Қызылорда қаласы мамандандырылған тергеу соты әкімшісінің басшысы

КӨЗҚАРАС

СЫРТ КӨЗ – СЫНШЫ

«100 нақты қадам» Ұлт жоспарының 19-қадамында судьялардың есеп беру тәртібін күшейту, жаңа этикалық кодексті жасау бойынша тапсырма берілгені белгілі. Соған орай 2016 жылы өткен VII съезде Бангалор принциптеріне негізделген судьялардың жаңа Әдеп кодексі қабылданды.

Ертеден-ақ «Тура биде туған жоқ, туғанды биде иман жоқ», – деген тәмсіл арқылы ақты ақ, қараны қара деп дау-дамайдың түйінін шешкен би-қазыларға талап жоғары болған. Сондықтан, кешегі би-шешендердің сарқыты бүгінгі судья – сот жүйесіндегі басты тұлға болғандықтан, оған қойылатын талаптың да өте жоғары болуы заңды. Оның үстіне, «Сырт көз – сыншы» – демекші, біздің қоғам сот жүйесінің қызметін судьялардың білімі мен біліктілігіне, әдебі мен мәдениетіне, тәжірибесіне қарай бағалап жатады.

Ашықтық пен жариялылық салтанат құрған қоғамда судьяларға қатысты жағымсыз бейнежазбалар мен мақалалар кейде, көптің талқысына түсетін жағдайлар кездеседі. Өкінішке орай, «Бір құмалақ бір қарын майды шірітеді» – дегендей әдепсіз әрекетімен бүкіл сот жүйесіне кір келтірген мұндай судьяның іс-әрекеті осы Судьялық әдеп кодексінің талаптарымен екшеленіп, заңға сәйкес тәртіптік жазаға тарту үшін негіз болып табылады. Азаматтардың шағымы бойынша осындай бұзушылықтар үшін судьяларға қатысты қоғамдық ықпал ету шаралары да қолданылуы мүмкін.

Әдеп кодексінің 1-бабына сәйкес, кез келген судья берген антына берік, қоғамдық қызмет пен тұрмыстық жағдайда әдепсіз жүріс-тұрыстың көріністеріне жол бермей, судья лауазымның жоғары мәртебесіне лайық болып, әдеп нормаларын мүлтіксіз сақтауға тиіс. Одан бөлек, судья сот билігінің беделін түсіруге әкеп соғуы және судьяның абыройына нұқсан келтіруі мүмкін кез келген іс-әрекеттен аулақ болуы шарт. Ал, судья өзінің кәсіби қызметін атқарған кезде заңға ғана бағынып, сырттан ықпал етуге жол бермеуге, қорқытуға, қысым жасау мен құқықтық емес әсерлер мен сот процесіне тікелей немесе жанама араласуға қарсы тұруы қажет.

Қазылар сот отырысы барысында өздерін мәдениетті ұстап, процеске қатысушылар мен өзге де сот отырысына қатысушы адамдардан сондай қарым-қатынасты талап етуге және сот төрелігінің әділдігі олардың күмәнін туғызбауы үшін шаралар қолдануға тиіс екенін атап өткен жөн. Сонымен қатар, судья нақты сот ісі бойынша іске қатысушылармен, тараптардың өкілдерімен, прокурормен, адвокатпен, өзге де мүдделі адамдармен процестік емес байланысы, егер осы іс-әрекеттер судьяның объективтілігіне және бейтараптылығына негізделген күмәннің туындауына алып келуі мүмкін болса, болдырмауға тиіс екендігі аталған кодекстің 4-бабында көрсетілген.

Судья қандай жағдай болмасын қызметін өзінің жеке мүддесіне, отбасы мүшелерінің және басқа да адамдардың мүддесіне пайдаланбауы қажет. Аталған кодексте белгіленген мұндай жүріс-тұрыс қағидалары барлық судьялармен қатар, отставкадағы судьяларға да ортақ, яғни олардың әрқайсысы аталған талапты мүлтіксіз орындауға тиіс.

Қорыта айтсақ, «мемлекеттің ең қымбат қазынасы – адам» деп саналатын біздің қоғамда адамның бостандығы мен құқығын таразылауда судьялардың қателесуге қақысы жоқ. Сондықтан, алдына келген әрбір істі қарау барысында қара қылды қақ жара отырып, заңды әрі негізді сот актісін қабылдау, әркез әділдіктен аттамау, қызметте де, қызметтен тыс кезде де жүріс-тұрыс қағидаларын сақтау – әрбір судья үшін жазылмаған заңмен тең.

Даурен УТЕБАЛИЕВ,
Мұнайлы аудандық сотының судьясы
МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ

ЗАҢ газеті

Редакторлар кеңесінің төрағасы – директор
Досымбек ӨТЕҒАЛИЕВ

Бас редактор **Айнұр СЕМБАЕВА**
Бас редактордың орынбасары **Шолпан ҚАРАЕВА**

Нөмірдің кезекші редакторы **Ерлік КЕБЕКБАЙ**

Меншік иесі:
«ЗАҢ» МЕДИА-КОРПОРАЦИЯ»
ЖАУАПКЕРШІЛІГІ ШЕКТЕУЛІ СЕРІКТЕСТІГІ

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:

Астана	Айша Құрманғали 8 707 851 91 13.
Алматы облысы	Нұрбол Әлдібаев 8 701 357 66 84.
Ақтөбе облысы	Жансая Есмағанбетова 8 705 398 62 83.
Атырау облысы	Боранбай Ғалиев 8 775 543 03 80.
Маңғыстау облысы	Жазира Әбіл 8 702 514 54 44.
Қызылорда облысы	Гүлбану Мақажан 8 701 697 39 86.
Түркістан облысы	Сейітхан Құлмаханбетов 8 707 721 19 59. Шадияр Мекенбайұлы 87757335665
Батыс Қазақстан облысы	Нұрлыбек Рахманов 8 707 177 80 70.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Алматы қаласы,
Х.Досмұхамедұлы көшесі
68 «б»-үй.
Қабылдау бөлмесі:
292-43-43, 8 708 929 9874, zangazet.kz

E-mail: zanreklamaastana@mail.ru

«Заң газеті» аптасына 2 рет – сейсенбі, жұма күндері жарық көреді.
Жеке таралым 5615 дана
Апталық таралым 11 230 дана

Тапсырыс №93 Индекс 65921

Газет Қазақстан Республикасы бойынша таралады

Газетіміздің электронды нұсқасын ZANMEDIA.KZ сайтынан оқи аласыздар.

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауапты. Жарнама берушінің жіберген қателігіне байланысты талап-тілектер хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде қабылданады.

Газетті есепке қою туралы **№16297-Г куәлікті 2017 жылғы 12 қаңтарда** Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігі берген.

Газеттің терімі мен бет қаттау жұмыстары «Заң» Медиа-корпорация» ЖШС компьютерлік орталығында жасалды. Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы, Сейфуллин көшесі, 2«б», «Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылып шығарылды. Тел.: факс. 8 (727) 51-78-27, 8 (727) 51-78-31